№ 19 ՇԱԲԱԹ, 28 ՅՈՒՆՎԱՐԻ 1912 ՇԱԲԱԹ, 28 ՅՈՒՆՎԱՐԻ № 19

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak“

Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէնլեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1912 Թ. ՀԱՄԱՐ

ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, 11 ամսվանը նոյնպէս 10 ր., 10 ամսվանը՝ 9 ր., 9 ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., 7 և 6 ամսվանը՝ 6 ր., 5 ամսվանը՝ 5 ր., 4 ամսվանը՝ 4 ր., 3 ամսվանը՝ 3 ր., 2 ամսվանը՝ 2 ր., 1 ամսվանը 85 կ. և 15 կ. պօստի ծախս:

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դօլլար. Եւրօպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 րուբլի. Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ:

Հասցէները փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն, և միևնոյն ժամանակ 40 կ. նամականիշ:

Հին բաժանորդներից խնդրվում է կպցնել փոխադրական բլանկի վրա նախկին տպագրված հասցէն իր վրա ունեցած համարով:

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“. Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Յունվարի 29-ին Կուսանաց եկեղեցում պատարագից յետոյ կատարվելու է ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ հանգուցեալ կոյս

ԻՍԿՈՒՀԻ ԷՆՖԻԱՃԵԱՆԻ

մահվան տարելիցի առիթով, որի մասին ծանուցանում են Կուսանաց մենաստանի մայրապետ Հռ. Թայիրեանը և միաբանակից քոյրերը: Պատարագի սկիզբը առաւօտեան ժամը 10-ին: 52. 1—1

Տիրուհի Վարվառէ Ստեփանեան Մատինեանցը յայտնում է իր ծանօթներին և բարեկամներին, որ իր ամուսին՝ բանտերի հայոց եկեղեցիների հոգևոր հովիւ

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՔԱՀ. ՄԱՏԻՆԵԱՆՑԻ

մահվան քառասունքին, վաղը, կիրակի, յունվարի 29-ին, Խօջիվանքի հանգստարանի եկեղեցում կատարվելու է պատարագ և հոգեհանգիստ: Պատարագի սկիզբն է ժամը 11-ին, իսկ հոգեհանգստինը ժամը 12-ին: 51. 1—1

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, յունվարի 30-ին

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

կը ներկայացնէ

Առաջին անգամ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ նոր դրաման

ԿՈՐԾԱՆՎԱԾԸ

4 արարուածով

Մասնակցում են. տ. տ. Գուլազեան, Զաբէլ, Ժասմին, Խանդանեան, Մայսուրեան, Ցասմիկ, պ. պ. Աբէլեան, Ալիխանեան, Ալիխանեան II, Ղազարեան, Մանուէլեան, Ցարութիւնեան և Սեւումեան:

Սկիզբն է երեկոյեան ժամը ճիշդ 8-ին:

Տեղերի գները աւելացված են: Ռեժիսոր՝ Ց. ԱԲԷԼԵԱՆ

Վարչութեան հերթապահ անդամներ՝ Բ. Տէր-Սարգսեան, Գ. Երիցեան 54. 2—1

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՂԲԻՒՐ և ՏԱՐԱԶԻ Առողջապահի յունվարի №-ը, որի խմբագրական կազմն է՝ բժիշկներ Բ. Աղասարեան, Աւ. Բաբայեան և Բ. Նաւասարդեան

Վաղը լոյս է տեսնում և ՏԱՐԱԶԻ հերթական №-ը ու բոլորը միասին Աղբիւր, Առողջապահ, Տարազ և յաւելուածներ այս № №-ի հետ՝ I. Տօբի և Մալի, II. Մանկական թատրոն ԳԱՐՐԻՋՈՒԿ

յունվարի 31-ին պօստ կը գցվեն միանգամից բացառապէս նրանց, որոնք բաժանորդագրվել են արդէն: 26. 1—1

ԵՆԹԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մեզ շատ տեղերից դիմում են հարցնելով, թէ որքան ուղիղ են հասարակական շրջաններում տարածված լուրերը կաթողիկոսական ընտրութեան վերաբերութեամբ:

Պատասխանել նամակներին անհնարին է մեզ համար, իսկ լրագրի միջոցով չենք կարող յայտնել դրական ոչ բան:

Պաշտօնապէս ոչինչ յայտնի չէ, ուստի տարածված լուրերը կարող են և արդարանալ, և չարդարանալ:

Տարածված լուրերից առ այժմ աւելի ուշադրութիւն է գրաւում Էջմիածնից ստացված այն տեղեկութիւնը, թէ կաթողիկոսական ընտրութեան հաստատութիւնը ըստ երևոյթին դժուարութեան է հանդիպում հետևեալ առարկութեան հիման վրա:

Կաթողիկոսական ընտրութեանը մասնակցել են 122 ընտրական ձայն, որոնցից 32-ը հեռացել են քուէանուն ցանկ կազմելուց առաջ, իսկ 90-ը շարունակել են իրանց մասնակցութիւնը մինչև վերջ: Ընտրութիւնը չէ տուել այնպիսի դրական արդիւնք, որ թեկնածուներից որևէ մէկը ստանայ կէսից աւելի: Պատգամաւորական 122 ձայնի կէսը անում է 61: Արդ՝ ոչ ոք քուէարկվողներից չէ ստացել 61 ձայն: Ամենաշատ ձայներ շահողը ստացել է միայն 58 ձայն:

Դա առարկութիւններից մէկն է:

Միւս առարկութիւնը, որի մասին նոյնպէս լուրեր են պտտում հասարակութեան շրջաններում, այն է, որ ընտրական կազմի դէմ բողոքողները չափազանց մեծ են իրանց թւով, և հայ ազգաբնակութեան մի խոշոր մասի ներկայացուցչութիւնը բացակայում է:

Աւելի քիչ լսվում են լուրեր յօգուտ ընտրութիւնների օրինաւոր ճանաչվելուն, մանաւանդ վերջին ժամանակներս:

Մեզ տրված հարցերին կարող ենք առ այժմ միայն այսքանը պատասխանել:

Երևի շուտով յայտնի կը դառնայ և պաշտօնական ծանուցումը ընտրութեան ելքի մասին. Ա. Ք.

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԻ ՇՈՒՐՋԸ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Պետերբուրգ, 21 յունվարի

Երկրորդ օրն է, որ քննվում է սենատի առանձինատեանում Դաշնակցութեան դատը:

Դեռ մի քանի օր առաջ, մինչև դատի սկսվելը, ամենամեծ դահլիճը պատստանական հիմնարկութեան յարմարեցրել էին դռնփակ պրոցէսի համար ու մի շարք արտաքին միջոցների էին ձեռնարկել՝ արտաքին աշխարհից առանձնացնելու:

Մեղադրեալները ընդամենը 159 հոգի են, որոնցից բացակայում են 9 հոգի, մեռել են 2: Դահլիճը բաժանված է երկու մասի: Մեծամասնութիւնը գտնվում է սաստիկ հսկողութեան տակ՝ բանտում: Միւս խմբակը՝ փոքրամասնութիւնը, որ ազատութեան մէջ է 2-րդ բաժանմունքում, նոյնպէս մի թոյլ հսկողութեան տակ է գտնվում: Ընդհանուր մթնոլորտը, ինչպէս ամեն մի մեծ պրոցեսում, լարված ջղային է: Եթէ դրան աւելացնելու լինենք և այն, որ դատը վարվում է սենատի առաջ, հասկանալի կը լինի այն մթնոլորտը, որով սկսվում է այդ հսկայական պրոցեսը:

Պաշտպաններն են ռուսական ադվօկատուրայի ամենայայտնի ուժերը՝ Օ. Գրուզենբերգ, Կարաբչևսկի, Զարուդնիյ, Սակալով Ն. Խ., Տեսլենկօ, Մակլակօվ, Բերենշտամ Մ. Վ., Խամենսօվսկի, Կազարինօվ, Վօլկենշտէյն, Ուսմանսկիյ և ուրիշները. հայ ադվօկատուրայից աչքի ընկնող ուժեր չը կան, բացի Մօսկվայի փաստ. Եակուլօվը: Ընդամենը ներկայացված է 10 հոգի, որոնցից մեծամասնութիւնը օգնականներ են: Պաշտպանների թիւն է մօտ 40:

Դատը վարվում է դռնփակ, և նոյնիսկ ներկայ չեն կարող լինել ադվօկատուրայի և մագիստրատուրայի անդամները:

Առաջին օրը դատավարութեան՝ անցնում է մեղադրեալների և նրանց վկաների ստուգութեամբ: Հրաւիրված մօտ 870 վկաներից ներկայ են միայն մօտ 160 հոգի:

Այնուհետև սկսվում է մեղադրական թղթի ընթերցումը, որ մի հսկայական հատոր է կազմում՝ 250 երեսից կազմված, ու արդէն երրորդ օրն է, որ շարունակվում է ընթերցումը:

Մայրաքաղաքի մամուլը միանգամայն անտարբեր է դէպի այդ դատը, եթէ հաշուի չառնենք այն մի քանի պատահական յօդուածները, որոնց հեղինակները՝ երևում է՝ բոլորովին ծանօթ չեն շարժման հետ ու աղաւաղված տեղեկութիւններ են տալիս:

Մամուլի անտարբերութիւնը կարելի է բացատրել գլխաւորապէս նրանով, որ ներկայ գործը ռուսական հասարակական կեանքի համար հետաքրքրութիւն չէ ներկայացնում. ու մի Իլլիօդորի կամ Գերմօգէնի դէպքը աւելի խոշոր տեղ է բռնում, քան այդքան մի խոշոր պրօցեսը:

Այո, ներկայումս այդպէս է ռուսական հասարակական կեանքի վերաբերմունքը, որի համար ծայրագաւառային կեանքը դեռ շատ թոյլ կապերով է կապված: Այդ պրօցեսը մեր կեանքում խոշոր հասարակական երևոյթ է. ու ոչ միայն արդարադատութեան տեսակէտից, այլ լայն հասարակական տեսակէտից, որ առիթ է տալիս վերականգնել մեր յիշողութեան մէջ մօտիկ անցեալն իր դրական և բացասական կողմերով ու գոնէ թռուցիկ ակնարկ տալ այն բնորոշ ու էական էպիզօդների, որոնք կապված են դատի հետ: Ճիշդ է, մամուլի բերանը փակ է շնորհիւ այն հանգամանքի, որ դատավարութիւնը դռնփակ է, բայց հասարակութեան շրջաններում պէտք է այդ դատը իր տեղը բռնէ:

Այսօրվանից այդ դատը մեզ համար մի պատմական դատ է: Sum

Ց. Գ.—Այսօր մեղադրական թղթի ընթերցումը վերջացաւ. վաղվանից սկսվում է վկաների երդումը և դատաստանական քննութիւնը: «Новое Время»-ի երէկվայ համարում լոյս տեսաւ Մենշիկօվի յօդուածը, որը ծանր տպաւորութիւն է թողել դատով հետաքրքրվողների շրջանում: Sum.

—

Մայրաքաղաքի թերթերում կարդում ենք հետևեալ տեղեկութիւնները Դաշնակցութեան դատի առիթով.

Յունվարի 21-ին աւարտվեց «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան դատի մեղադրական ակտի ընթերցանութիւնը: Սենատի առանձին ատեանը սկսեց քննել նիւթական ապացոյցները: Դատաստանական քննութիւնը կը կատարվի մեղադրական ակտի բաժանմունքների համեմատ: Այդպիսով մի մեծ գործ կարծես բաժանվում է մի քանի փոքրերի: Նոյնպէս խմբովին է կատարվում մեղադրվողների հարցափորձը: Սկսվեց արդէն վկաների հարցաքննութիւնը: Ջեկած վկաների ցուցմունքները և այլ դօկումենտները յայտարարվում են պատճէնների ձևով, բայց ոչ թէ բնագիրները, որի դէմ բողոքում են պաշտպանները:

Մեղադրվողները բաժանված են 30 խմբերի, սակայն մեղադրվողների քանակը խմբերի մէջ հաւասար չէ. օրինակ, առաջին խմբի մէջ միայն 2 հոգի են, մնացած խմբերի մէջ կան 30 և աւելի անձինք: Իւրաքանչիւր խմբի կը դատեն հերթով. նոյն կարգով հարցափորձի կենթարկվեն վկաները, և միայն պրօկուրօրի և պաշտպանների ճառերը կը վերաբերվեն բոլոր մեղադրվողներին միանգամից:

Առաջին խմբի մեղադրվողներից մէկը՝ Քէշիշեան՝ սպանվեց «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեանը դաւաճանելուն համար: Հէնց նրա ցուցմունքները գլխաւոր նիւթ մատակարարեցին այդ գործի մէջ մեղադրելու համար: Քէշիշեանը «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան հին պարագլուխն էր, որի անդամները «միհրանականներ» էին անուանվում: Այդ կուսակցութեան նպատակն էր կռիւ մղել հայկական իրաւունքների համար միայն Թիւրքիայի սահմաններում: Հետևաբար Քէշիշեանը պրօպագանդ էր մղում կուսակցութեան ծրագիրները ընդլայնելու դէմ: «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան համաժողովում 1907 թւին վճռվեց հեռացնել նրան, և դրա համար որոշված էր 50,000 ր., իսկ Քէշիշեանը կատաղելով՝ սկսեց մատնել իշխանութեանը կուսակցութեան անդամներին: Երրորդ մահափորձի ժամանակ Քէշիշեանը սպանվեց:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
26 յունվարի

Պետերբուրգ.—Պաշտօնական: Բիւլլետէն Մեծ Իշխան Կօնստանդին Կօնստանդինօվիչի առողջական դրութեան մասին: Անցեալ տարվայ նոյեմբեր ամսին Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Մեծ Իշխան Կօնստանդին Կօնստանդինօվիչը արտասահմանում՝ Ալտենբուրգում գտնվելու ժամանակ՝ հիւանդացաւ ինֆլուէնցիայի ծանր ձևով, որ առաջ բերեց միզանցքի ծանր հիւանդութիւն: Ռուսաստան վերադառնալուց յետոյ հիւանդութիւնը ընթանում էր միանգամայն նպաստաւոր կերպով և Նորին Բարձրութիւնը արդէն առողջանալու մօտ էր, սակայն յունվարի 22-ի երեկոյեան երևացին միզապարութեան բնաւորութեան սիմպտօմներ, որոնք ազդեցին սրտի գործունէութեան վրա ու պատճառ դարձան տաքութեան ու հազի:

Ներկայումս սիրտը գործում է կանոնաւոր, երիկամունքները նորմալ դրութեան մէջ են, հազն էլ քիչ է: Նորին Բարձրութիւնը մնալու է անկողնում լիակատար հանգստութեան մէջ: Ինկականը ստորագրեցին պրօֆ. Սիրոտինին, պալատական վիրաբոյժ Մուրինօվ, պատուաւոր պալատական վիրաբոյժ Դվուկրաէվ:

—

Ալուպկա.—Կոմս Միլիւտինը մեռաւ լիակատար գիտակցութեան մէջ:

—

Պետերբուրգ.—Կայսրը հրամայեց կոմս Միլիւտինի մահվան առիթով սուգ պահել ամբողջ զօրքում երեք օր, իսկ հանգուցեալի անուան Պենզէնի 121 գնդի մէջ՝ բռն օր:

—

Պետերբուրգ. — Պետական Խորհուրդը նախագահի առաջարկութեամբ կոմս Միլիւտինի այրիկան ուղարկեց ցաւակցական հեռագիր:

—

Բերլին.—Ի պատիւ ծովակալ Բերէսֆորդի կայսրը ճաշ տուեց:

Բերէսֆորդը մեկնեց Լօնդօն: Մամուլի ներկայացուցիչներին Բերէսֆորդը առանձին գոհունակութիւն յայտնեց անգլիական պատուիրակութեան Ռուսաստան այցելելու հետևանքների առիթով:

—

Վիէննա.—Պետերբուրգում պաշտօնավարող աւստրօ-ունգարական նախկին դեսպան կոմս Բերհօլդի մօտ ի պատիւ Մեծ Իշխան Անդրէյ Վլադիմիրօվիչի կայացաւ նախաճաշ: Մեծ Իշխանը Պետերբուրգ է մեկնում այսօր:

«Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրէսսէն» հրատարակել է գ.-լ. Մօսօլօվի հետ ունեցած զրոյցը Մեծ Իշխանի այցելութեան առիթով: Գեներալի ասելով՝ այդ մասնաւոր այց է, մի ակտ քաղաքավարութեան ու պատմական անձնաւորութիւն միապետի հետ ծանօթանալու ցանկութիւն: Սակայն կայսրի ցոյց տուած առանձին ու բարեկամական ընդունելութիւնը քաղաքական նշանակութիւն է տալիս այդ այցելութեան: Մեծ Իշխանի տեղեկութիւնները Պետերբուրգում այն տպաւորութիւնը կը ստեղծեն, թէ աւստրիական կայսրը խաղաղութեան կողմնակից է, ցանկանում է սրտագին յարաբերութիւններ Ռուսաստանի հետ և անձնական թշնամի չէ հանդիսանում: Կայսրի պատասխանութիւնը կայանում է նրանում, որպէսզի խաղաղ ճանապարհով նպաստէ իր ժողովուրդների շահերին ու բարգաւաճութեան: Մեծ Իշխանը հիացած է ընդունելութեան բարեկամական ջերմութեամբ: Մեծ Իշխանը և նրա շքախումբը գտնվում էին կայսրի վեհանձն անձնաւորութեան խնամքի ներքոյ:

—

Տրիպօլիս.—Տրիպօլիսի և Տէնզուրի միջև ընկած տարածութիւնը մաքրվեց թշնամուց:

—

Աթէնք.—«Գէստիա» լրագրի ասելով, յոյնաց գահաժառանգը Սօֆիայում գտնված միջոցին հրաւիրել է Ֆերդինանդ թագաւորին այցելել Աթէնք: Թագաւորը ընդունել է հրաւէրը և Աթէնք է գալու մարտին:

—

Հռոմ.—Կանէվան ընդունվեց թագաւորից, երկարատև խորհրդակցութիւն ունեցաւ զինուորական և արտաքին գործերի մինիստրների հետ, այցելեց

—

Բերլին.—Գերմանիան յունվ. 18-ին Միացեալ Պետութիւնների կարծիքը հարցրեց, թէ երկուսով ինչպիսի գործելակերպ են ունենալու չինական դէպքերի վերաբերութեամբ: Պատասխան-նօտայից երևում է, որ Ամերիկան անկարգութիւնների հէնց սկզբից ամեն մի յարմար դէպքում բանակցութիւններ է սկսել շահագրգռված պետութիւնների հետ: Մտքերի փոխանակութիւնը պարզեց, որ ամենքը նպատակայարմար էին գտնում ներկայ պայմաններում հետևել միացեալ գործելակերպ ունենալու քաղաքականութեան: Բոլոր պետութիւնները գործում էին միմեանց տուած վստահացումների համաձայն, յարգելով չինական գերիշխանութեան անձեռնմխելիութիւնը: Դրա հետ միասին Միացեալ Պետութիւնները պարտաւոր են գտնում նոյն խիստ չէզոքութիւնը պահպանել նաև չինական փոխառութիւնների հարցում:

Եկաւ մեծ-բրիտանական զինուորական մինիստր Խօլդէնը, որի առիթով Բէյաէրը հաղորդում է, թէ իբր Խօլդէնի Բերլին այցելելը կրում է բոլորովին մասնաւոր բնոյթ:

Րէյխստագը պրեզիդիումի ընտրութիւնները յետաձգեց վաղվան:

Վախճանվեց գեներալ-ֆէլդմարշալ Գանկէն:

Չեռնօգօրական թագաւորը, երեկոյեան մեկնելով Ռուսաստան, ցանկացաւ Պետ. Հեռ. Գործ. միջոցով հաղորդել իր թագաւորական ողջոյնը ռուս մեծ եղբայրակից ժողովրդին: Թագաւորը ցաւում է, որ նրա այցելութիւնը Ռուսաստան ուշացաւ. տկարութիւնը մի կողմից և Բալկանի քաղաքական բարդութիւնները միւս կողմից դրա պատճառը եղան: Թագաւորը բաղդաւոր է, որ վաղը առաջին անգամ ոտք կը դնէ ցեղակից ռուսական հողը, իբրև ռուսական ֆէլդմարշալ և հինաւուրց թագաւորութեան թագաւոր: Այդ առաջին այցելութիւնը միայն քաղաքավարութեան ակտ չէ. Նրանով թագաւորը կամենում է արտայայտել նաև իրան ոգևորող զգացմունքները՝ յարգանք խորագոյն ու շնորհակալութիւն Ռուսաց Ցարին և Նրա մեծ նախորդներին չեռնօգօրական ժողովրդին և իրան ցոյց տրված մշտական օդորմածութեան համար:

—

Կօպէնհագէն. — Թագաւորը գիշերը

[illegible] Ինքնա-[illegible] բաւա-[illegible] Թուլա-[illegible]

[illegible] Ալեք-[illegible] Լիբա[illegible] կաբինէտ[illegible]

[illegible] քննող [illegible] 5000 [illegible]

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՑՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

26 յունվարի

[illegible] վեցին քիւրդ ատաղակ Կոտաբէկը և նրա գործակից Միքայէլը, որ ատաղակութեամբ էին զբաղված Խոյ—Ուրմիա ճանապարհի վրա և կազմակերպել էին մեր զօրքերի վրա կատարված յարձակումը Խանթախտի մօտերը։

Խոյի նահանգապետ Սարդար-Ասադը ձերբակալվեց, բայց ռուսաց հիւպատոսի պահանջով ազատվեց։ Այդ միջոցին Խոյի առաջին հարուստ Էմիր-Թուման Հէյդար-խանը յայտարարեց իրան ժամանակաւոր նահանգապետ։ Ֆէդայիները տիրացան Հէյդար-խանի կալուածքին. վերջինս փախաւ Մակուի խանի մօտ, ուր ապրեց մինչև ներկայ 1912 թիւը։

Մարանդայի նահանգապետ Շուջաուդ-Նիզամը պահանջեց ֆէդայիների պարագլուխ Միր-Ասադուլլայից յանձնել 200 հրացան ու մի քանի հազար թուման, որ վերջինս ժողովել է ազգաբնակութիւնից և չէ յանձնել պետական գանձարանին։ Միր-Ասադուլլան չը կատարեց պահանջը։ Այն ժամանակ Շուջա-ուդ-Նիզամի մարդիկ յարձակվեցին Միր-Ասադուլլայի Պիրա գիւղի վրա. հրացանաձգութեան ժամանակ սպանվեցին երկու ֆէդայի, մինը վիրաւորվեց։ Միր-Ասադուլլան [illegible] ռուսաց հիւպատոսարանում։ Ֆէդայիների այս պարագլուխը մինն է այն պարագլուխներից, որոնք դեկտեմբերին անաչող յարձակում կազմակերպեցին Խոյի զօրամասի և ռուսներին կողմնակից անձերի վրա։

ՀԵՌԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

26 յունվարի

Մուկդէն.—Լաօեանի մօտ ընդհարում եղաւ յեղափոխականների առաջաւոր զօրամասերի և կառավարական զօրքերի միջև։ Վերջինները յետ նահանջեցին։ Երէկ յեղափոխականները գրաւեցին Վաֆանդիանը։

Կուլջա.—Նոր Սուլդունում յեղափոխականները խափանեցին վառօդի պահեստը պայթեցնելու փորձը։

Ցիցիկար.—Երկիւղ կրելով մօնղոլների նոր արշաւանքից դէպի արևելք, իշխանութիւնները շտապով զինւորներ են ժողովում։ Սակայն չինական ծառայութիւն ընդունողների թիւը շատ քիչ է։

Նահանգապետի պաշտօնակատար Սունեաօլինը թոյլատրեց տեղական կիսակառավարական բանկին բաց թողնել 10 միլիոնի փոխառութիւն։

Գիրին.—23-րդ զօրաբանակը չինացիների փախուստի պատճառով լրացվում է 1000 մանջուրներով։ Պաշտօնեաները շարունակում են հեռանալ ծառայութիւնից։

Պէկին.—Լուրերի համաձայն, մի քանի իշխաններ մտադիր են մեկնել Մանջուրիա և այնտեղ տանել կայսրին, յայտարարել երեք մանջուրական նահանգները մանջուրական անկախ պետութիւն միապետի գլխաւորութեամբ։

Իշխաններ Սուն և Կունգը, դուքս Ցզիցզէն և Տէլիանը գտնվում են Մուկդէնում և գործում են իբր այդ ուղղութեամբ եռանդով, աջակցութիւն գտնելով Ջժաօէրսիւնից։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱՆՔՆԵՐ

Նովօրօսիյսկ, 7 յունվարի

Անկեղծօրէն կը շնորհաւորեմ «Մշակի» 40-ամեայ գործունէութեան լրացումը և նրա մուտքը՝ քառասունումէկերորդ տարին. կը բարեմաղթեմ, որ մեր սիրելի թերթի նշանաւոր-դրօշակն անվերջ ծածանի։

Խոփիկեան

Հին-Նախիջևան, 12 յունվարի

Սրտի խորքից շնորհաւորում եմ «Մշակի» 40-ամեայ բեղմնաւոր գործունէութիւնը հայ հասարակական-գրական-հրապարակախօսական ասպարէզում, մաղթելով երկար, շատ ու շատ երկար տարիներ շարունակել անխոնջ ջանքերով, մեծամեծ զրկողութիւններով, քրտնաջան ու յամառ տոկունութեամբ հարթած վսեմ ուղիով, բաց ճակատով, համարձակ քայլերով, քաղցր յոյսերով ընթանալ դէպի համամարդկային վեհ գաղափարներ. ոգևորվելով ոգևորել սերունդների շարքեր անմոռանալի Արծրունու ծածանող դրօշակի ներքոյ։

Ա. Տէր-Ստեփանեանց

Աստրախան, 13 յունվարի

Շնորհաւորում եմ «Մշակի» 40-ամեայ փառաւոր գործունէութեան յօբելեանը, ցանկանալով ի սրտէ շատ ու շատ 40-ամեակներ տօնել՝ բարձր պահելով հանգուցեալ անմոռաց Գր. Արծրունու դրօշակը։

Դ. Բախբեանց

ԿԵԱՆՔԻ ՑԱՒԵՐԻՑ

I

Պէտք է շտապել

«Գնա մեռիր, արի սիրեմ»—ահա մի հայկական առած, որը իր ամբողջ էութեամբ բնորոշում է մեր հայկական կեանքը։

Այդ առածը կաշկանդել, կապկապել է մեզ ամբողջապէս, նա հիպնօսացրած մեզ ու բռնած մեր քթից՝ առաջ է տանում։

Մեր հասարակական կեանքը ամբողջապէս այդ չորս բառերի մէջ է տեղաւորված, որից դէնը անցնել չը գիտի։

«Գնա մեռիր, արի սիրեմ»...

Գիտէ՞ք ի՛նչ է նշանակում այդ, ի՛նչ չարիքներ է առաջացնում։

Օրինակ՝ գուցէ դուք լսած լինէք այսպիսի մի փոքրիկ պատմութիւն։

Մի մարդ բանտարկված էր ու նրա գործը երկար այս ու այն կողմ ընկնելուց, ձգձգվելուց յետոյ, դատաւորները յանգում են այն եզրակացութեան, որ այդ մարդուն պիտի կախ տան։ Եւ ամեն պատրաստութիւն տեսնված է. ահա և պարանի օղակը անց են կացնում դատապարտեալի գլուխը ու բաց թողնում. նա սկսում է խռխռալ և յանկարծ... Օ՜, յուրախութիւն բոլորի, հեծագիրը բերում է ներման աւետաբեր լուրը, բայց... չռած աչքերով գլխակը տատանվում է օդի մէջ։

Ու «գնա մեռիր, արի սիրեմ»...

Եւ այդպէս ենք մենք հայերս. դիակների վրայից անցնելուց յետոյ միայն աւետման լուրն ենք հաղորդում։

Մեր հայկական հասարակական գործիչներից ո՞ր մէկը ճիշդ այդ դրութեան մէջ չէ, սկսած գրողներից մինչև խուլ ու խաւար գիւղական անկիւններում լուսաւորութեան սերմերը ցանող ուսուցչութիւնը։

Բոլորը, բոլորն էլ ենթարկված են այդ «գնա մեռիր, արի սիրեմ»-ին։

Հասարակական գործիչների մէջ ամենից տառապած, տանջված մարմինը հայ ուսուցչութիւնն է, նա, որը թողած ամեն ինչ—տուն-տեղ, ընտանիք, անդորրութիւն—ընկել է խուլ, տգէտ անկիւններ, միայն մի նպատակ ունենալով՝ լուսաւորել, կեանքի կոչել խաւարի մէջ փտած, տգիտութեան մէջ պարուրված հայ մասսային՝ գիւղացուն։

Իսկ ասելու պէտք կա՞յ, թէ ի՛նչ դրութեան մէջ է գտնվում նա. կարծեմ ոչ, որովհետև բոլորիս էլ քաջ յայտնի է։

Տարիների ընթացքում այդ մասին գրվել է, գրվում է, բայց...

Դեռ 1910 թւին «ուսուցչական թոշակարկղ» կազմելու հարցը բարձրացաւ, 1911 թւին մի քանի արձագանքներ եղան և այդպիսով ամբողջ երկու տարի բառերն էլ բառեր մնացին։

Բայց մի՞թէ այս 1912 թւին էլ բառերը պիտի մնան անշարժ՝ սևով գրած սպիտակ թղթի վրա։

Ո՛չ, պէտք է շտապել։

Ի՞նչ, գուցէ մտադիր էք ուսուցչութեան դիակնացումից յետոյ թաւալգլ անել նրան արկղը։

Ո՛չ, ոչ և ոչ. յոյսերը շատ բաներ են խոստանում, մանաւանդ որ Կ. Հ. Բ. Ընկերութիւնը իր յօբելեանը յաւերժացնելու համար հիմք դրեց «Ուսուցչական-Դպրոցական Ֆօնդի», բայց այդ անունը և նրա մասին եղած մի քանի տեղեկութիւնները չեն ցրում ուսուցիչների այն վախը, որ վերջ ի վերջոյ ենթարկվելու է անագորոյն «գնա մեռիր, արի սիրեմ»-ին։

Այժմ, երբ արդէն մօտ մի ամիս էլ անցել է յօբելեանից և դադարել են նուիրատուութիւնները, Բարեգործական Ընկերութեան վրա պարտք է ընկնում հրապարակօրէն բացատրելու, թէ ինչ հիմունքների վրա է կազմված «Ուսուցչական-Դպրոցական Ֆօնդը», ինչն է լինելու գլխաւոր նպատակը, այսինքն՝ բաւականանալու է հատ-հատ, մասնաւոր օգնութիւններով ուսուցիչներին, թէ կանոնաւոր, ապահով մի արկղ է լինելու, ուր կարող լինեն ուսուցիչները մտցնել իրանց ստացածի տոկոսները և որոշ տարիների ծառայութիւնից յետոյ կանոնաւոր թոշակ ստանան։ Եւ եթէ առաջինն է, այսինքն մասնաւոր օգնութիւնը, արդեօք այդ վերաբերվելու է համայն հայ ուսուցչութեանը, թէ էլի հայի անպիտան «իրանց»-ը պիտի ներս խցկվի։

Օ՜, եթէ Կ. Հ. Բարեգործ. Ընկերութիւնը «Ուսուցչական-Դպրոցական Ֆօնդի» հիմնաւորումով նպատակ ունեցած լինի հիմք դնել «ուսուցչական թոշակարկղի» կազմակերպումին, և որի գործունէութիւնը սկսի հէնց այժմեանից, այն ժամանակ մենք ազատօրէն իրաւունք կունենանք ասելու, որ 1912 թիւը գալիս է հայկական կեանքի ֆօրմուլան կազմող «գնա մեռիր, արի սիրեմ» չորս անագորոյն բառերը դուրս վանելու մեր միջից։

Եւ սկսվի հայ կեանքի մի նոր դարագլուխը, որովհետև նրա ամենակարևոր գործիչը՝ ապագայ մարդկանց դաստիարակիչը իրան թեթև ու ազատ կը զգայ այնուհետև։

Ուրեմն պիտի շտապել։

Արշալոյս Տէր-Յովհաննեան

Ներքին-Ագուլիս

ԿՈՄՍ Դ. Ա. ՄԻԼԻՒՏԻՆ

Եալտայում այս օրերս վախճանվեց կոմս Դիմիտրի Ալէքսէևիչ Միլիւտին 96 տարեկան հասակում։

Կոմս Միլիւտինը Ռուսաստանի վերջին ֆէլդմարշալներից և մեծ րեֆօրմների իրականացման գործակից գործիչներից մինն է։

Հանգուցեալը ծնվել է 1816 թ.։ Անցեալ տարվայ յունիսին տօնվեց նրա ծառայութեան 75-ամեակը զինւորական պաշտօնի մէջ։

Մինչև զինւորական ճեմարանի պրօֆէսօր նշանակվելը, նա ծառայել է Կովկասում, մասնակցելով կովկասեան լեռնականների դէմ մղված արշաւանքներին, և աջ ուսից վիրաւորվել է ստանալով ոսկերի ջախջախւածք։

Սրանից տասն տարի յետոյ Կովկասի այն ժամանակվայ Փոխարքայ իշխ. Ա. Բարեատինսկիի ցանկութեամբ հանգուցեալը վարել է Կովկասի զինւորական շրջանի շտաբի գլխաւորի պաշտօնը։

1859 թ. կոմս Միլիւտինը մասնակցել է Տանգօյի և Գունիբի գրաւմանը, որտեղ գերի վարվեց իմամ-Շամիլը։

1861 թ. նա վարել է զինւորական մինիստրի պաշտօնը 12 տարի շարունակ, մտցնելով այդ գործի մէջ որոշ բարենորոգումներ, չը մոռանալով նաև վերակազմել զինւորա-բժշկական ճեմարանը։ Նրա օրով կրթված զօրքը մասնակցեց 1877—1878 թ. ազատարար պատերազմին, որի շնորհիւ բուլղարներին աջողվեց թօթափել դարաւոր ստրկութեան լուծը, և ինչպէս յայտնի է յաղթական դուրս եկաւ։

Կոմս Լօրիս-Մելիքեանը պաշտօնից հրաժարվելուց յետոյ 1881 թ. կոմս Միլիւտինն ևս հետևեց նրա օրինակին և հեռացաւ պաշտօնից, որ օրվանից սկսած համարեա շարունակ ապրում էր Ղրիմում։

1911 թ. նա ընտրվեց Մօսկվայի համալսարանի պատւաւոր անդամ։

Հանգուցեալը մինչև վերջն էլ հետաքրքրվում էր այն ամենով, ինչ որ կատարվում էր Ռուսաստանում։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՏՈՒՆԸ

Կ. Հ. Բ. Ընկ. յաւերժացրեց իր 30-ամեայ գործունէութիւնը այնպիսի սիրուն բարեգործութեամբ, որպիսին, նրանից առաջ, ոչ միայն չէր լսել, այլև մինչև անգամ չունէր ամենաթոյլ գաղափար ո՛չ հասարակութիւնը, ոչ էլ նոյնիսկ բարեբարվող մարմինը՝ հայ ուսուցչութիւնը։ Ընկերութիւնը իր մատը դրեց հասարակութեան ամենացաւագար խաւի վրա և որոշեց ապահովել նրա ապագան, տալով նրան իր ձեռքը, սիրտն ու հոգին։ Սա ամենափայլուն էջն է հայ մանկավարժական պատմութեան մէջ։

Բայց, ապահովելով իր ապագան տարեկան որոշ կենսաթոշակով, մեր ուսուցիչը թէպէտ ձեռք է բերում մի յենակէտ՝ փոթորկոտ օրերի հանդէպ, սակայն դրանով չէ սպառվում նրա կենսական պահանջների ցանկը։ Այն կողմը դեռ մնում է՝ սեփական ծածկ, սեփական առաստաղ ունենալու աղաղակող կարիքը։

Եւ, իրաւ, եթէ վաճառականը, գործակատարը, չինօվնիկը, եկեղեցականը և այլն յաճախ նոյնիսկ քիչ-շատ ապահով, բայց զաւակներով ծանրաբեռնված մարդը, չունենալով իր սեփական յարկը, տան կամ խանութի վարձ տալու համար՝ ստիպված է նեղվել, ամօթ կուլ տալ և կուչ ու հուպ գալ, ինչ կը լինի թշուառ դրութիւնը անպաշտպան ուսուցչի, որ ենթարկված լինելով տեսչի, հոգաբարձուի, մանկավարժական խորհրդի ու թեմական տեսչի քմահաճոյքներին ու կամայականութիւններին, մանաւանդ եթէ ամիսներ անցնելով, նա չէ կարողանում ստանալ՝ իր թոշակը մնասելու գնով ձեռք բերած ռոճիկը, այդ արդէն ըստ ինքեան հասկանալի է։

Գալո՞ւ է արդեօք մի օր, մի փառաւոր օր, երբ մեր ուսուցչութիւնն էլ կարողանայ ունենալ իր սեփական տունը, ուսուցչական հանրակացարանը, որպիսին բաղդ ունեցաւ հիմնելու Մօսկվայի ռուս ուսուցչութիւնը և որի մասին, 20 տարի է, ինչ մտածում են անգլիացիք։

Դեկտեմբերի 30-ին կատարվեց այդ ակնկալված տան հանդիսաւոր օրհնութիւնը Արգինկա կոչված փողոցում։ Նիստը բաց արեց Ն. Վ. Կասատկինը, նկարագրելով մի քանի խօսքով ուսուցչական տան պատմութիւնը։ Դրա համար, 15 տարի առաջ, կազմված էր մի ընկերութիւն՝ 15,000 ր. դրամագլխով, սակայն գաղափարը համակրողների մի խումբ կարողացաւ գլուխ բերել շէնքը մի տան, որ արժէ 120,000 րուբլի։

Կասատկինից յետոյ խօսեց ընկերութեան պատւաւոր անդամ՝ Ն. Վ. Տուլուպովը։

«Մօսկվայում ուսուցչական տուն հիմնելու սկիզբը դրված էր դեռ ևս 1907 թւին,—ասաց նա,—երբ ընկերութեան կից մի խումբ մարդիկ, որոնք հրատարակում էին օրինակելի ձեռնարկներ տարրական դպրոցների համար՝ որոշեց յատկացնել գրքոյկներից մէկի օգուտների մի մասը ուսուցչական տանը։ 1908-ին այս խումբը յատկացրեց ընկերութեան միջոցներից 10,000 ր.։

«Հետևեալ տարին որոշվեց հող ձեռք բերել ապագայ տան համար. իսկ յետոյ՝ այդպիսի տուն շինելու գաղափարը ժողովրդականացաւ այն աստիճան, որ սկսեցին անել և նուիրաբերութիւններ։ Գրքեր հրատարակող Ի. Դ. Սիտինի ընկերութիւնը՝ այդ ընկերութեան 35-ամեակի առիթով նուիրեց 15,000 ր.։

«Ուսուցչական տունը ունի հիանալի գրադարան, թանգարան, դահլիճներ՝ 100 մարդ տեղաւորվող հասարակութեան համար, 20 սենեակ՝ դրսից Մօսկվա եկող ուսուցիչների համար, էֆֆէկտաւոր ու առանձնացած թատրօնական դահլիճ և այլն։

Այս բոլորին գրադարանը ունի 800 գիրք։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Ո՞ՐՆ Է ՀԱՅ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻՆ *)

Մի գրվածք կամ նկար մեքենական միջոցներով բազմապատկելու համար՝ հին ժամանակներում գրվածքը կամ նկարը թղթի վրայից փոխադրում էին հարթած, ողորկած տախտակի վրա։ Տախտակը այնուհետև փորագրում էին այն կերպով, որ գրվածքի կամ նկարի գծերը անփոփոխ մնան տախտակի մակերևոյթի վրա, իսկ այդ գծերից ազատ տեղերը փորված, փոս ընկած լինեն։ Այս կերպով բնագիր գրվածքի բոլոր գծերը մնում էին տախտակի վրա բարձր, իսկ տախտակի մնացած տարածութիւնը փորած (բարձրաքանդակ կլիշէ)։ Յետոյ այս տախտակի երեսին քսում էին սրճէ գոյնի ներկ, ապա թուղթը վրան դնելով ճնշում, տպում էին. թղթի վրա դրոշմվում էին տախտակի մակերևոյթի վրայի ներկված գծերը, այսինքն ստացվում էր բնագիր գրվածքը կամ նկարը այնքան ճշդութեամբ՝ որքան վարպետութեամբ կատարված էր փորագրութիւնը։ Այսպէս շարունակաբար տախտակի երեսին ներկ քսելով ու նոր թուղթ տպելով՝ ստանում էին ցանկացած քանակութեամբ օրինակներ։ Կարճառօտ նկարագրութեամբ՝ այս է փայտագրութիւնը կամ ксիլօգրաֆիան։ Այս արհեստը յայտնի է եղել Չինաստանում դեռ վեցերորդ դարում. բայց Եվրօպայում գործադրութեան է մտել 13-րդ դարից և կատարելագործութեան ու ընդարձակ ծավալման հասել՝ 15-րդ դարում։

Այս դարում տպագրութեան գիւտը ասպարէզից հետզհետէ վանեց փայտագրութիւնը, որ այնուհետև սկսեց գործածվել միայն նկարների համար և շարունակեց իր գոյութիւնը (կլիշէներ, գրավիւրներ) մինչև վերջին ժամանակներս, երբ աւելի կատարելագործված և էժանագին միջոցներ եկան նրա տեղը գրավելու։

Տպագրութիւնը, որ նոյնպէս մեքենական միջոցով բազմապատկում է գրվածքը, բոլորովին այլ սկզբունքների վրա է հիմնված։ Որևէ լեզվով դրութեան մէջ ի՛նչ գրեր ու նշաններ որ պատահում են՝ ամեն մէկը առանձին-առանձին փորագրվում է բարձրաքանդակ (ինչպէս փայտագրութեան մէջ)։ Ստացվում են «հայրեր»։ Այս հայրերը գործածելով իբրև կաղապար՝ ստանում են նոյն նշանները՝ խորաքանդակ — այսպէս կոչված «մայրեր»։ Յետոյ այս մայրերից ձուլում են հարկաւոր քանակութեամբ բոլոր գրերն ու նշանները, որոնք ածվում են գրաշարական արկղի առանձին տուփերի մէջ։ Բառերը շարելիս՝ գրաշարը ամեն մի տուփից առնում է համապատասխան տառը և դարսում է ձեռքին բռնած տողաշարի մէջ։ Ինչպիսի էլ լինեն գրերը կամ նշանները, օրինակ՝ լինեն նրանք միջագծի, ինչպէս ա, տ, ո, ս, ւ, ․, ։, լինեն վերնագծով, ինչպէս՝ ե, ն, մ, հ, լինեն ներքնագծով, ինչպէս ը, ղ, բ, գ, զ, լինեն երայնաձիգ, ինչպէս՝ ի, վ, թ, խ—բոլոր դէպքերում էլ մետաղեայ տառը պէտք է հավասար հաստութիւն ունենայ (այս-ինչ կէտի կամ այսքան կէտ), այնպէս որ շարվածքի տողը մի ուղիղ ու հավասար պատ պէտք է կազմէ, որից վեր ու վար նոյնպիսի հավասար և ուղիղ պատերով դարսվում են միւս տողերը։

Այս բացատրութիւնները հարկաւոր համարեցինք՝ որպէսզի մեր ընթերցողներից նրանք, որոնք առիթ չեն ունեցել տպարան և տպարանական տառեր տեսնելու՝ կարողանան հասկանալ մեր ասելիքը վերոյիշեալ 5 գրքի մասին։

Այս գրքերը մենք չենք տեսել, բայց բարեբախտաբար «Բազմավէպը» և «Հանդէս Ամսօրեան» տվել են նրանցից մի քանի երեսի ճիշդ նմանահանութիւնները։

Ուշադրութեամբ դիտելով այս նմանահանութիւնները՝ մենք նկատում ենք նրանց մէջ այնպիսի յատկութիւններ, որոնք չեն կարող պատահել տպագրութիւնների մէջ (այսինքն՝ առանձին ձուլված տառերով շարված տպագրի մէջ), այլ բոլորովին բնական և հասկանալի են փայտագրութեան կամ առհասարակ փորագրութեան մէջ։

Առաջին աչքի ընկնող երևոյթն այն է այս գրքերում, որ միևնոյն գիրը զանազան տեղերում տարբեր ձևեր ունի—երբեմն աւելի երկար, երբեմն աւելի կարճ, երբեմն բոլորակաձև, երբեմն անկիւնավոր, երբեմն լայն ձգված, երբեմն նեղ, երբեմն հաստ, երբեմն բարակ և այլն։ Առանց նկարի դժվար է բացատրել այն աննմանութիւնը, որ նկատվում է նոյն գրի գրութեան ձևի մէջ այլևայլ տեղերում։ Վերցնենք «ւ» գիրը. նրա հօրիզօնական գիծը երբեմն այնքան երկար է, որ կարող է երկու կարճ ւ տեղաւորել։ Այս հօրիզօնական գիծը երբեմն դէպի վեր է թեքված և սուր անկիւն է կազմում ուղղահայեաց գծի հետ, իսկ երբեմն կախված է ներքև, այնպէս որ ոչ միայն ուղղանկիւն, այլ տեղ-տեղ նոյն իսկ բութ անկիւն է կազմում ուղղահայեացի հետ։ «Թ» գրի գլուխը տեղ-տեղ կատարեալ անկիւնավոր ձև ունի, իսկ տեղ-տեղ բոլորակաձև, առանց անկիւնի. նրան կազմող ձախակողմեան ուղղահայեաց գիծը երբեմն տողի կիսից բարձր է սկսվում, երբեմն տողից ներքև։

Չը պէտք է կարծել, թէ մի գիր երկու կամ երեք թէպէտ տարբեր, բայց միշտ կրկնվող ձևեր ունի. ո՛չ. ամեն մի գիր շատ տեսակ խոտորումներ է ներկայացնում, աւելի կամ պակաս նկատելի, որ խոշորացոյցով դիտելիս մանաւանդ պարզ է դառնում։ Բոլորովին իրար նման գրեր (որոնք գրչագրերի մէջ էլ շատ անգամ պատահում են) այս գրքերում այնքան էլ շատ չեն. ընդհակառակն, շատ թէ քիչ տարբերվող գրերը ընդհանուր երևոյթ են։ Գրերի այս աննմանութիւնը, որ տպագրութեան մասին մեր ներկայ հասկացողութեամբ անկարող է գոյութիւն ունենալ տպագրված գրքի մէջ՝ գուցէ այն հին ժամանակի համար, երբ տպագրութեան տեխնիկան դեռ անկատար էր, կարողանայ բացատրութիւն գտնել։ Ներկայումս իւրաքանչիւր տառ ձուլվում է մի կաղապարից («մայր»), և քանի որ կաղապարը նոյնն է մնում՝ նրանից ձուլված տառերն էլ բոլորովին նման են լինում միմեանց։ Բայց կարելի է ենթադրել, թէ հին ժամանակ իւրաքանչիւր տառ փորագրվում էր առանձին. այնպէս որ եթէ, օրինակ, մի շարվածքի համար հարկաւոր էր ունենալ 1000 հատ ա, 500 հատ բ..., սրանց ամեն մի հատը առանձին էր փորագրվում, ուրեմն և ամեն մի տառը կարող էր քիչ կամ շատ տարբերվել նոյն տառի միւս օրինակներից։

Աղբիւրներ չունենալով հին տպագրութեան տեխնիկային ծանօթանալու՝ չենք կարող ասել, թէ այսպէ՞ս էր արդարև թէ ոչ։ Բայց այս (թէպէտ և շատ անհավանական) ենթադրութեամբ այդ 5 գրքի մէջ նկատվող տառերի աննմանութիւնը կարող է բացատրվել և այդ 5 գիրքը կարող են այս դէպքում միայն տպագրութիւններ։

Բայց կայ մի ուրիշ երևոյթ ևս, որ ոչ մի կերպ կարելի չէր լինի բացատրել՝ եթէ այդ գրքերը կամենանք տպագրութիւն ճանաչել։

Տպագրութեան մէջ, որքան էլ շարվածքը սեղմված լինի, որքան էլ տողերի մէջ [illegible]

*) Տես «Մշակ» № 18.

*) Իբրև [illegible]

Սկիզբն է դրվում մանկավարժական մասնագիտական գրադարանի և ժողովրդական կրթութեան տեղեկատու բաժանմունքի։ Վերջանում է մասնագիտական մանկական գրադարանի շէնքը և այլն։ Փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւնը երջանիկ կը լինի, եթէ ուսուցչական տունը կարողանայ կատարել մի աղօտ փարոսի դեր՝ ռուս ուսուցչի համար, որ գտնելու է այստեղ հանգիստ ու զուարճութիւն»։

Ի վերջոյ ճառախօսը շնորհակալութիւն յայտնեց այն հիմնարկութիւններին ու անձերին, որոնք օժանդակեցին ռուս ուսուցչի մտորումները իրականացնելուն, բազմաթիւ ուսուցչական ընկերութիւններին և այլն։

Դրանից յետոյ սկսվեցին շնորհաւորութիւնները, որոնցից մեծ տպաւորութիւն արեցին Օդեսայի ուսուցչական ընկերութեան անդամ Ստեպանովի խօսքերը. «45 տարվայ իմ ուսուցչական կեանքում երբեք չեմ զգացել այնպիսի ուրախութիւն, ինչպիսին զգայի այս րօպէիս» և այլն։

Շնորհաւորեցին և հետևեալ թերթերը՝ „Вѣстникъ Воспитанія“, „Педагогическій Листокъ“, „Юная Россія“ և «Коммерческое Образованіе“.

Հանդէսը վերջացաւ ստացված հեռագիրների ընթերցումով. իսկ երեկոյեան կայացաւ գրական-երաժշտական երեկոյթ։

Ուրախութիւ՝ ռուս ուսուցիչների գլուխ բերած այս փառաւոր ու յաղթական քայլով, մեր հայ ուսուցչութիւնն էլ, որ ուսուցչական ֆոնդի շնորհիւ, մօտիկ ապագայում, ճաշակելու է, որոշ չափով, հոգու խաղաղութիւն, թող աշխատի ձգտել՝ ձեռք բերելու Կովկասի լուսաւորութեան կենտրոնում սեփական առաստաղի, սեփական ուսուցչական տան գաղափարի իրականացումը։ Ե. Ք. Ն.

ՄԵՐ ԳԻՒՂԻ ԿԱՐԻՔՆԵՐԻՑ

I

Մադրասա (Շամախ. գ.), 14 յունվ.

Դժուար կարող է գտնվել մեր հայկական իրականութեան մէջ մի գիւղ, որը ունենայ իր դպրոցին կից գրադարան, և այդ գրադարանը լինի առաւել աղքատ, քան մեր գիւղի դպրոցի գրադարանն է։ Նոյնիսկ տեղ-տեղ գոյութիւն ունեցող և մեր տեսած աշակերտական-մանկական գրադարանները աւելի հարուստ են իրանց ներքին բովանդակութեամբ, քան մերը։ Արդարև, մի գրադարան, որը, ըստ ցուցակի, ունենայ մօտ 700 կտոր հայերէն և ռուսերէն գրքեր, բայց այդ թւից հազիւ 100-ը պէտքական՝ աշակերտական և գիւղական միջավայրի ընթերցանութեան համար,— այդպիսին չի կարող համարվել՝ կանգնած իր կոչման բարձրութեան վրա և չի ծառայի իր իսկական նշանակութեանը։

Բացի գրքերից գրադարանում կան նոյնպէս և երկու լեզուով զանազան պարբերական հրատարակութիւնների հատուկտոր համարներ։ Թէ գրքերի և թէ պարբերական հրատարակութիւնների մեծագոյն մասը ստացված է նուէր զանազան անձնաւորութիւններից։ Ով մի կամ մի քանի անպէտք գիրք է ունեցել, որպէս նուէր փաթթել է մեր գրադարանի վզին, աւելորդ տեղը ծանրաբեռնելով նրա գրացուցակի ներքին բովանդակութիւնը։ Եթէ գրադարանի գրքերի թւից խղճի ամենայն հանգստութեամբ դուրս հանելու լինենք շուրջ 600 կտոր գիրք, դրանով, հաւատացած ենք, մեր գիւղի ընթերցող տարրը ոչ մի վնաս չի կրի։

Գրքերի մեծագոյն մասի անկազմ լինելն և առանձին կնքված չլինելն շէշտում է մեր գրադարանի անպէտք լինելը։ Անկազմ գրքերը ամենայն արագութեամբ փչանում են, ուրովհետև հարկ եղած խնամքը զլացվում է նրանց։ Այդ հանգամանքը ցարդ բաւական անկարելի է եղել, որովհետև գրադարանը ցայսօր մի քուռ-կոպէկ անգամ մուտք չի ունեցել։

Թողնել, որ մեր գրադարանի շուրջը ստեղծված այդ անյարմար դրութիւնը յաւիտենի, դա—աւելորդ է ասելը—պատուաբեր չէ մեզ համար։

Պէտք է գրադարանի շուրջը ստեղծված այդ դրութեանը օր առաջ վերջ տալ։ Պէտք է նրա ներքին բովանդակութիւնը ճոխացնել և հարստացնել։ Պէտք է գրքերի թիւը ըստ որակի շատացնել և այլն։ Այդ բոլորը լաւ։ Բայց դա մի հոգու, մի մարդու գործ չէ. շատ անհատների միահամուռ գործակցութիւն է պահանջվում դրա շուրջը։ Ովքեր, արդեօք, պէտք է իջնեն հրապարակ և լինեն հոգածու այնչափ էլ կուլտուրա չը ճաշակած մեր հայրենիքի գրադարանի համար... Օտարները... բայց մենք օտարի նուէրի վրա ինչ երեսով աչք ունենանք, մինչ մեր գիւղի գիտակից երիտասարդութիւնը մեծ թիւ է ներկայացնում։ Հարկաւո՞ր է նոյնպէս բացատրել, որ մեր գիւղի իւրաքանչիւր գիտակից երիտասարդից, ընիկ և կամ Բագու և այլուր վերաբնակված, րուբլիներ չեն որ պահանջվում են, այլ կոպէկներ։ Եւ երբ մեր գիւղի գրադարանը կարող է հարստանալ սոսկ կոպէկներով, ինչպէս մենք այդ կոպէկների համար դիմումն անենք օտարներին։ Մեզնից ով չէ կարող և կամ ով կը դժուարանայ տարեկան, դիցուք, 50 կոպ. զոհել գրադարանի օգտին։

Ուրեմն... ուրեմն դարձեալ մենք ենք, որ պէտք է իջնենք հրապարակ և գրադարանը հանենք իր ներկայ անպէտք վիճակից, հարստացնելով մեր կոպէկներով նրա գրքերի որակը։ Այդ պարտաւորութիւնը վաղ թէ ուշ մենք պէտք է կատարենք. նրանից խուսափել մենք չը պէտք է կարողանանք. բայց աւելի լաւ է, որ շուտ կատարենք։

Արդեօք մեր այս մի քանի տողերը կը հասնեն իրանց նպատակին։ Արդեօք մեր գիւղի ինտելիգենցիան կը զգայ, որ մեր գիւղի համար հացի չափ անհրաժեշտ է գրադարանը, որին պէտք է տալ լայն ծաւալ և մեծ զարկ։ Արդեօք մեր գիւղի երիտասարդութիւնը կունենայ օգտակար այդ հիմնարկութեան շուրջը համախմբվելու ու նրան բարգաւաճ վիճակի բարձրացնելու առաքինութիւնը։ Արդեօք դպրոցական աշակերտների՝ թախթախման գիշերը «Աւետիս» ման գալը և մօտ 10—13 ր. գրադարանի օգտին ժողովելը—որպիսի քայլը արժանի է խրախուսանքի և շնորհակալութեան—կը դառնայ խթան, որ մեր երիտասարդների սրտերում զարթնէ սէր դէպի գրադարանը։ Այդ բոլորի մասին մեզ հաւաստիացումներ պէտք է տայ մօտիկ ապագան։

Եւ երանի թէ այդ ապագան լինի լուսաւոր, պայծառ ու... չը յուսահատեցնող։ Երանի թէ երիտասարդները մեր այս խօսքերի մէջ որևէ միտում չը նկատեն, ինչպէս որ նկատել են մեր նախորդ երկու յօդուածներում, այլ պարզ և յստակ գիտակցութեան գալով՝ տան իրանց և մեր հայրենի գիւղի դպրոցին մի փառաւոր և գիւղական պայմանների տեսակէտից հարուստ գրադարան։

Անկախ վերոգրեալից՝ մենք ունենք պարտաւորութիւն մեր երիտասարդութեանը ներկայացնելու հետևեալ հանգամանքը։ Մեր գիւղը կարիք ունի պարբերական հրատարակութիւնների։ Կան մարդիկ, որոնք ցանկանում են իրազեկ և տեղեակ լինել մեր հայկական իրականութեան և առհասարակ կեանքի ամենօրեայ ելևէջներին, բայց չունեն հնարաւորութիւն իրանց այդ ցանկութիւնը ի կատար ածելու։ Այդպիսիներին մենք տրամադրելի ենք արել մեր անունով ստացվող թերթը։ Բայց դա քիչ է։ Հարկաւոր է, որ մեր երիտասարդներից նրանք, ովքեր ունեն լաւ պաշտօն և առատ եկամուտ, հայկական կամ ռուսական պարբերական հրատարակութիւններից մի-մի օրինակ նուիրաբերեն մեր դպրոցի գրադարանին, որտեղից կարող են ցանկացողները օգտվել։ Դեռ ևս յայտնի չէ, թէ ներկայ տարում մեր դպրոցի անունով ինչ թերթեր կը ստացվեն։ Առայժմ ստացվում են «Մշակ» և «Հորիզոն»։ Վերջինս նուէր է մեր համագիւղացի Տ. Դոնդարեանի կողմից։ Անցած 1911 տարվայ ընթացքում նուէր են ստացվել բացի յիշեալ երկու թերթերից նոյնպէս և «Հովիւ», «Գիւղատնտես», «Նոր-Դպրոց» և «Հասկեր»։ Մենք կը խնդրէինք մեր ունևոր երիտասարդներին, որ նախօրօք միմեանց հետ համաձայնութեան գալով՝ նուիրէին մեր դպրոցի գրադարանին ներկայ 1912 տարվայ համար մի-մի օրինակ «Սուրհանդակ», «Մամուլ», «Հովիւ», «Գիւղատնտես» իր «Առողջապահիկով», «Աղբիւր-Տարազ», «Արօր», «Լումայ», «Գեղարուեստ», «Баку» և այլն։

Դրանք՝ նրանց կողմից, իսկ հրապարակական շնորհակալութիւնը՝ մեր կողմից։

Ուրեմն... սպասում ենք։

Հայրենակից

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Տիկին Ցուստինէ Ցովսէփեան կիսովօղակից բաժանորդագրվելով «Մշակի» երկու օրինակի՝ մի օրինակը նուիրում է Ստաւրօպոլի նահ. Սուրբ-Խաչ քաղաքի ս. Աստուածածնի եկեղեցու ծխական դպրոցին՝ ի յիշատակ «Մշակի» 40-ամեակի։

✦ Քամոյեան եկեղեցու օծման հանդէսը կը սկսվի այսօր՝ ճաշից յետոյ ժամը 4-ից, իսկ շարունակութիւնը տեղի կունենայ վաղը՝ կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ից։

✦ Երէկ Թիֆլիսում թոքերի բորբոքումից վախճանվեց իշխ. Վասիլիյ Միխայլովիչ Թումանեանը, «Новое Обозрѣніе» թերթի նախկին հրատարակիչներից մէկը և այդ թերթի խմբագիր իշխ. Գէորգի Թումանեանի եղբայրը։ Վասիլիյ Թումանեանը սիրում էր գեղարուեստը և մասնակցում էր Թիֆլիսի Արտիստական Ընկերութեան այն բոլոր ձեռնարկութիւններին, որոնք նպատակ ունէին նպաստել գեղարուեստի զարգացմանը։ Նա մեռաւ դեռ երիտասարդ հասակում։

✦ Քաղաքային վարչութեան անդամի պաշտօնի մէջ հաստատված է իշխ. Ս. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկը։

✦ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը դիմեց Օդեսայի, Ռոստովի և այլ քաղաքների ինքնավարութիւններին, խնդրելով տալ իրան տեղեկութիւններ մսի և մասցուների գների մասին, այլ և այդ գործի կազմակերպութեան նկատմամբ տեղեկութիւններ։

✦ Թիֆլիսի հացթուխները խնդիր են ներկայացրել նահանգապետին, որով խնդրում են հարկադրել քաղաքային վարչութեանը, որպէսզի վերջինս շուտափոյթ կերպով քննէ հացի սակագնի հարցը։ «Հակառակ դէպքում,—ասում են հացթուխները,—մենք կը դադարեցնենք հաց թխելը, պատասխանատու չը լինելով ոչ իշխանութեան և ոչ ազգաբնակութեան առաջ»։ Նահանգապետը այս խնդիրը ուղարկել է քաղաքագլխին՝ տնօրինութեան համար։

✦ Ապրիլի կէսերին Կովկաս կը գան մի խումբ ինժեններներ հետազօտելու Զանգեզուրի շրջանի պղնձահանքերը, որից յետոյ նրանք մտադիր են գործի զարգացման համար ի գործ հրաւիրել նոր կապիտալիստներ։

✦ Վերջերս Սուսլով անունով մէկը դիմել է կառավարութեան, որպէսզի իրան թոյլ տրվի Կուր գետի յատակը խորացնել՝ գետի վրա նաւագնացութիւն հաստատելու նպատակով, Գօրիից—Եւլախ տարածութեան վրա ապրանքներ և մարդիկ տեղափոխելու համար։ Այս առիթով ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրութիւնը յայտնել է խնդրատուին, որ մինչև թոյլատրելը նա պիտի ներկայացնէ ամբողջ գործի արժողութեան 5%-ը։ Նաւագնացութեան Կուրի շրջանի տեսչի պաշտօնակատար ինժ. Գ. Կիրակոսեանը յայտնել է այս մասին իր կարծիքը, ասելով որ գոհացուցիչ կը լինի եթէ նախաձեռնողը ներկայացնէ ի հաստատութիւն գործի մանրամասն նախագիծը, այլ և լիակատար նախահաշիւը։

✦ Թիոնէթի գաւառի Ջեմօ-Ալվանի գիւղում բացվել է մինիստրական երկդասեան ուսումնարան կաթնատնտեսական բաժանմունքով։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետը քաղաքագլխին է ուղարկել «Новое Время» թերթի մի յօդուածի հատուածը Թիֆլիսի քաղաքային իրաւասուների ընտրութեան վերաբերեալ։ Նահանգապետը խնդրում է քաղաքագլխին՝ անմիջապէս իրան ներկայացնել մանրամասն տեղեկութիւններ յիշեալ յօդուածի բովանդակութեան համաձայն։ Միաժամանակ նահանգապետը խնդրում է տեղեկութիւններ հաղորդել ընտրողների թիւի մասին ըստ ազգութեան և վերջին ընտրութեանը մասնակցող ազգերի մասին առանձին տեղեկութիւններ ըստ քանակի։

✦ Անդրկովկասի երկաթուղիների վարչութիւնը յայտնեց բօրսային կոմիտէին, որ բամբակի տեղափոխութեան գնի իջեցման մասին յարուցված միջնորդութիւնը արդէն ուղարկված է բարձր իշխանութեանը։

✦ Երկրագործութեան դեպարտամենտը 7,500 րուբլի է յատկացրել Թիֆլիսի բուսաբանական այգում նոր կառուցումներ անելու համար։

✦ 1911 թ. ընթացքում քաղաքային ինքնավարութիւնը Թիֆլիսի սպանդանոցից ստացել է 67,322 ր. 42 կ. եկամուտ, իսկ խոզերի հետազօտութեան համար 11,723 ր.։ Մորթված կենդանիների ապահովագրումից ստացված է 18,971 ր. 76 կ. եկամուտ։

✦ Լոյս տեսաւ «Աղբիւր» մանկական հանդէսի այս տարվայ յունվար ամսի համարը, նուիրված «Աղբիւրի» 30-ամեակին։ Ներկայ համարը իր բովանդակութեամբ և պատկերներով խիստ հետաքրքրական է և բազմաբովանդակ։

✦ Գեղջկուհի Դարիա Սակարաշվիլի, որը ապրում է Տեմրիւկսկի նրբափողոցում, յայտնեց ոստիկանութեանը, որ յունվարի 23-ին իր սենեակը մտան երկու անյայտ չարագործներ և, փակելով աչքերը, ստիպեցին պառկել գետնի վրա ու խուզարկելով գտան իր չըջազգեստը, որի մէջ թագցրել էր 200 րուբլի։ Չարագործները գտնելով դրամը՝ հեռացան։ Ոստիկանութիւնը կարողացաւ գտնել չարագործներին։

✦ Թիֆլիսի ոստիկանապետը հրամայել է 10-րդ, 11-րդ և 12-րդ քաղաքամասերի պրիստաւներին խիստ հսկողութիւն ունենալ այդ քաղաքամասերի մսավաճառների վրա, որոնք սակագնից աւելի միս են վաճառում։

✦ Ոստիկանապետը հրամայել է պրիստաւներին և խուզարկու ոստիկանութեան գլխաւորին միջոցներ ձեռք առնել գտնելու անհետացած Մամիկոն Գէորգեանին, 11 տարեկան։

✦ Կայսերական Բժշկական Ընկերութեան շինութեան մէջ շաբաթ, յունվարի 28-ին տ. Բեժանեան կը կարդայ երեխաների համար, ռուսերէն լեզուով, «Իշխանը և մուրացկանը» պատմուածքը։ Սկիզբը ժամը 4-ից։ Նոյն տեղում հետևեալ օրը ժամը $9^1/_2$-ին Աղաբաբեանը հայերէն լեզուով կը կարդայ «Նուշիի զարդարանքը» գրուածքը։ Ապա տ. Նասիձէ վրացերէն լեզուով, առաւօտեան ժամը 11-ին՝ «Կօստիկն ու խաղալիքը» գրուածքը։ Երեկոյեան ժամը 5-ին բժ. Ֆլօրինա ռուսերէն լեզուով կը կարդայ ժողովրդական սխտեմատիկ դասախօսութիւն մարդակազմութեան մասին։ Երեկոյեան ժամը 6-ին բժ. Մխիթարեան կը կարդայ վեներական հիւանդութիւնների մասին։ Մուտքը ձրի է։

✦ Նորընտիր իրաւասու, քաղաքային վարչութեան նախկին հաշուապահ Ա. Ապրիամեանը քաղաքագլխին մի յայտարարութիւն է ներկայացրել, որով յայտնում է, որ հրաժարվում է իրաւասութիւնից և խնդրում է տալ իրան իր նախկին պաշտօնը։

✦ Բէլգիական մի խումբ դրամատէրերի խորհուրդը Բագու քաղաքին առաջարկել է նոր ձեռնտու պայմաններ տրամվայ կառուցելու համար։ Այս պայմանները աւելի ձեռնտու են, քան Անտվերպէնի բանկի առաջարկածները։

✦ Բագւում բացված է հրէաների մէջ կրթութիւն տարածող ընկերութեան ճիւղ։

✦ Ռուսական Ջուլֆայում գոյութիւն ունեցող բանկային հաստատութիւնների բաժանմունքները նպաստաւոր կարծիք են յայտնել Ջուլֆայում նօտարական գրասենեակ հիմնելու նկատմամբ։

ՄԱՑՐԱՔԱՂԱՔԻ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

Սովատանջների օգտին՝ համերգ.—Ծննդեան տօներին Ֆ. Ի. Շալեապինը տուեց իր համերգը, յիշեցնելով կուշտ մարդկանց՝ սովի ճիրաններում բռնվածների օգտին, և ունեցաւ հսկայական աջողութիւն, 10,000 րուբլուց աւելի։ Նրգչի երկրպագուները տոմսակների արժէքից շատ աւելի գումարներ էին ուղարկում։ Անասելի շատ երգեց bis-երին, ցոյց տալով իր հզօր տաղանդի ամբողջ թափը։ Ծիծաղն ու լացը բռնել էր ամբողջ թատրոնը։ Դժուար է ցոյց տալ, թէ նրա երգածներից որն էր ամենալաւը։ Մի խօսքով՝ սէզօնի ամենալաւ համերգներից մէկն էր այս համերգը։

Տիֆուս թիանշաննրը.—Դեկտեմբերին ոստիկանները բռնել են Մոսկվայի փողոցներում 770 պոռնիկ կանայք, որոնցից 49 հիւանդ էին ու այժմ խնամվում են հիւանդանոցում։

Ժողովրդական թատրոն.—Ցունվարի 5-ին Պետերբուրգում հիմնվեց ժողովրդական թատրոն, որի բացմանը ներկայ էին՝ մինիստրական խորհրդի նախագահ Վ. Ն. Կոկովցովը, պետական վերահսկիչ Պ. Ա. Խարիտոնովը, Պետական Խորհրդի անդամ Երմոլովը, Լուկիանովը և ահագին ներկայացուցիչներ բարձրագոյն շրջաններից։

Նորաբաց թատրոնը ամենագեղեցիկ ժողովրդական թատրոններից մէկն է ամբողջ Եւրոպայում, տեղաւորում է իր մէջ մօտ 4,000 մարդ։ Իսկ ամսի 8-ին ահագին հրդեհը լափեց բեմը։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Տանջանքի լարեր», Ա. Տէր-Ցովհաննեանի, Ա. տետրակ, 1911 թ.։

Հասարակական տրամադրութիւնների անկման փուլերից մէկն ենք անցկացնում մենք այժմ, չը նայելով սակայն որ այդ շրջանը յղի է ապագայի խոշոր անկակալութիւններով։

Ցաւի, մռայլ տրամադրութիւնների ճնշման տակ հանդէս է եկել իր յուռետես մըտորումներով «Տանջանքի լարերի» երիտասարդ հեղինակը։

Փոքրիկ է նրա գրքոյկը, նա տակաւին չէ վերջացրել իր յուռետես մտքերի շարքը, և մենք գուցէ թողնէինք նրան շարունակելու իր ընթացքը միևնոյն կերպ, բայց ուրովհետև մենք նրա մէջ նկատում ենք զգացմունքների անկեղծութիւն, արտայայտվելու փոքրիկ շնորհք, այդ մէկ կողմից, իսկ միւս կողմից՝ իւրաքանչիւր երիտասարդ ոյժի հանդէս գալը այսուհետև մեր խոր ուշադրութեան առարկան պէտք է լինի,—ուստի հարկադրված ենք համարում անհրաժեշտօրէն կանգ առնել նրա յոռետես մտքերի վրա։

Ինչու համար կեանքը մռայլ ու դաժան համարել. ինչու այնքան շուտ յուսահատվել նրանից, երբ հասարակական կեանքը երբեք չէ կարող միակողմանի լինել իր ամբողջութեամբ։ «Տանջանքի լարերը» արգասիք չեն պայքարող հոգու. նրանք ծնվել են «մտածումներից ծանրացած» գլխի մէջ, արցունքներով ողողված սրտի մէջ։

«Կեանքն ինձ ատեց. որոնումի ետից ընկած՝ ես եկայ այստեղ ու յոգնած՝ թըմբեցի տանջանքի ծանր բեռների տակ»,—ասում է նա։ Եւ ո՞րտեղ է այդ «այստեղը»։ —Դա լիճն է, որ մեզ շշնջում է բանաստեղծին.

— «Ե՛կ իմ գիրկը, եկ»...

Լիճը... Ինչու լիճը պէտք է ձեզ կանչի, ով ազնիւ երիտասարդ։ Դուք շատ շուտ էք յուսահատվել կեանքից։ Սթափվեցէք։ Եթէ ձեր «որոնումների» ժամանակ դուք եկել էք լճի ուղղութեամբ, ապա դա մի հասարակ մոլորութիւն է, շեղումն կեանքի իսկական ճանապարհից։ Մի՛ մոռանաք, որ լճի մօտ է և ճանիրը։ Ետ դարձէք, փոխեցէք ձեր ուղին, գնացէք ուրիշ ճանապարհով. գուցէ դուք հասնէք փրփրադէզ, ալեկոծվող ծովը, ուր նաւերի խառացած շարքերը կռիւ են մղում անխնդհատ փոթորիկների և մրրիկների դէմ. միացէք նրանց և ձեր նաւակը...

Կեանքը ճահիճ չէ, ուր անպայման «թողնէին կարմիր վարդերը», ուր խօսէին միմիայն «ննջելու», «թաղվելու» ու կարապի երգի մասին։

Կեանքը ճահիճ չէ. ընդհակառակը՝ նա կուռի ասպարէզ է. մի ընկճվէք մրրկայոյզ փոթորիկների առջև։ Դիմեցէք առաջ. կեանքի դիահարմօնիան ներդաշնակում է մի գեղեցիկ, երփներանգ ապագայ։ Այդ ապագան մի ճանապարհ է հարթում շահագործվողների ու ճնշվածների համար...

Գնացէք այդ ուղիով՝ առանց ընկճվելու, առանց յուսահատվելու։

Մի՛ սպանէք ձեր թերևս ազնիւ զգացումները՝ յոռի, յուսահատ մտքերի ամուլ մըշխորում։

Սուրխաթեան

գլխի մօտ, բայց այնպէս որ «ր»-ի ներքևի ծայրը աւելի ցած է քան «ե»-ի գլուխը։ Այս երևոյթը այնքան ընդհանրացած է, որ մի երեսում տեղաւորված 16 տողի մէջ միջին թվով 13 անգամ պատահում է։ Հաստատելու համար՝ պէտք է նուրբ քանոնով սահմանափակել որևէ տողն նրա գրերի ներքևի գծերի ուղղութեամբ, և կը տեսնենք, որ այդ սահմանում դուրս են ցցվում ներքևի տողի այս կամ այն գրի վերի ծայրերը։

Այս երևոյթը կը միայ անբացատրելի՝ եթէ ընդունենք թէ այդ գրքերը տպագրված են—շարժական տառերի շարվածքով։

Պէտք է նկատենք այստեղ, որ թէ Գուտտեմբերգի 1455 թվի Աստվածաշնչի տպագրութեան մէջ, և թէ Աբգար դպրի Սաղմոսի մէջ չը կան և ոչ մէկը մեր յիշած երկու երևոյթներից։

Մի ուրիշ երևոյթ. Պատարագամատոյցի մէջ («Հանդ. Ամս.» 1894, եր. 358) տառերը անկանոն են և աւելի բարակ, տողը պարունակում է միջին թվով 21 տառից քիչ աւելի. տողերի շարքը ուղիղ գծից յաճախ շեղվում է և անհարթութիւններ է ներկայացնում, և ամբողջի տպաւորութիւնն ընդհանրապէս տգեղ է։ Այն-ինչ Տօնացոյցի մէջ («Բազմավէպ» 1890, եր. 99) տառերը աւելի կանոնավոր են և աւելի հաստ. տողը պարունակում է միջին թվով 20 տառից քիչ աւելի. տողերի շարքը ուղիղ գիծ է ներկայացնում, և ամբողջի տպաւորութիւնն ընդհանրապէս գեղեցիկ է։ Այս տարբերութիւններն անբացատրելի կը մնան՝ եթէ այդ գրքերն համարենք տպագրութիւններ՝ միևնոյն տառերով շարված. բայց միանգամայն հասկանալի կը դառնան՝ եթէ ընդունենք, որ դրանք տպված են կլիշէներից, որոնք նմանահանութիւն են ձեռագրի։ Առաջին դէպքում գրիչը բարակ է եղել, և աշխատողները (գրիչը և փորագրիչը) դեռ անվարժ այդպիսի աշխատանքի. իսկ երկրորդ դէպքում գրիչը աւելի հաստ է եղել, և աշխատողներն արդէն վարժված։ Այս տեսակէտով Պատարագամատոյցը աւելի վաղ կատարված գործ պէտք է համարել, քան Տօնացոյցը։

Թողնում ենք խօսել ուրիշ երկրորդական երևոյթների — տողադարձի, պատվագրութեան ծոցագրեր պարունակող պոչափոր գրերի և այլն մասին, որոնք նոյնպէս ապացոյցներ են ընձեռում մեր կարծիքին։

Այս երևոյթներն ու խորհրդածութիւնները բերում են մեզ այս եզրակացութեան, թէ 1512—3 թվերին լոյս տեսած հինգ գրքերը առաջ են եկած փորագրութեան (կսիլոգրաֆիայի) միջոցով, և տպագրութիւններ չեն։

Այսպէս ենթադրելով՝ միանգամայն հասկանալի կը դառնայ «գրեցաւ ձեռամբ մեղապարտ Ցակոբին» յիշատակարանը։ Ցիրաւի, այդ Ցակոբը գրել է, և նրա գրածը նոյնութեամբ փորագրվել է, այնպէս որ գրքի մէջ մենք տեսնում ենք այդ Ցակոբի գիրը. բնագրի սխալագրութիւնը կամ ուղղագրութիւնը պատկանում են Ցակոբին, ուստի նա թէ իրավունք և թէ պարտք ունէր յիշելու, որ ինքն է գրողը։ Նոյնպէս հասկանալի կը դառնայ և այն հանգամանքը, որ բանասէրները, չը նայելով իրանց գործ դրած ջանքերին, չեն կարողացել գտնել վենետիկեան այն տպարանը, որ կրում էր D. J. Z. A. նշանագրոշմը։ Եթէ այս գրքերը տպագրութիւններ չեն՝ ապա ուրեմն այդ նշանագրոշմը տպարանի չէ, այլ փորագրատան կամ փորագրչի։

Եթէ մեր այս ենթադրութիւնը ուղիղ է՝ ապա հայկական տպագրութեան առաջին տարին կը մնայ դարձեալ Աբգարի Սաղմոսարանի տպագրութեան տարին, այսինքն 1567 ը, որի 400-ամեայ յօբելեանը տօնելու դեռ 33 տարի կայ։

Թէև մեր տեսութեամբ այս հրատարակութիւնների վրայից կը վերանայ «հայկական անդրանիկ տպագրութեան» «հայկական տպագրութեան երախայրիքի» համբքը՝ բայց սրա փոխարէն նրանք մեզ կը ներկայանան մի ուրիշ անզուգական համբքով—իբրև նմուշներ հայերէն լեզվով փորագրութիւնների (կսիլոգրաֆիայի), ուրով սրանց արժէքը, հնութեան և փորագրութեան արվեստի պատմութեան նկատմամբ, աւելի ևս կը մեծանայ։ Վենետիկը, որ տպագրութեան գործի զարգացման մէջ այնքան փառաւոր տեղ գրավեց՝ նոյնքան հռչակված էր իր փորագրութիւններով ԺԵ. և ԺԶ. դարերում. Վենետիկը, որ մեզ ընծայեց հայկական անդրանիկ տպագրութիւնը 1567-ին՝ նոյն Վենետիկը մեզ ընծայում է նաև հայկական կարևոր (բայց ոչ առաջին) միակ փորագրութիւնները 1513-ին։

Զիջնելով մեր ձեռքին բուն հրատարակութիւնները, որոնք անշուշտ աւելի նիւթ կը մատակարարէին ուսումնասիրութեան համար՝ մենք կը բաղձայինք, որ Վիէննայի և Վենետիկի Մխիթարեան հայրերը, որոնց տրամադրութեան տակ կան թէ բուն գրքերը և թէ ուսումնասիրութեան բոլոր պարագաներն ու արվեստի մասնագէտներ, հետաքրքրվէին այս հարցով և վերջնականապէս պարզէին 1513 թվի հայերէն հրատարակութիւնների էութիւնը։

Ստ. Մալխասեանց

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1) «Աւետաբեր» շաբաթաթերթ № 8 (դեկտեմբեր) 1911 թ., Թիֆլիս, յաւելուած «Աղբիւր»: 2) «Աղբիւր» մանկական ամսագիր № 12, 1911 թ., Թիֆլիս: 3) «Հասկեր» մանկական ամսագիր № 12, 1911 թ., Թիֆլիս: 4) «Տարազ» հանդէս № 12 (միացեալ յուշարձան Վ. Հ. Ըն. 30-ամեակի), 1911 թ., Թիֆլիս: 5) «Արարատ» ամսագիր №№ 11 և 12, Էջմիածին, 1911 թ.: 6) «Известія Тифлисской городск. думы» ամսագիր № 11, 1911 թ., Թիֆլիս: 7) «Համալսարան» հանդէս № 10—11-ը, 1911 թ., Վիեննա: 8) «Անահիտ» հանդէս № 7—8, 1911 թ., Փարիզ: 9) «Բժիշկ» ամսաթերթ № 10, 1911 թ., Երուսաղէմ: 10) «Մուրճ» ամսագիր № 9, 1911 թ., Գ. Պոլիս: 11) «Armenia» հանդէսի [illegible] 1911 թ., Նիւ-Եօրք: 12) [illegible] 1912 թ., Թիֆլիս:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 23 յունուարի*)

«Մշակի» անցեալ տարուայ № 287-ում «Կաթողիկոսական ընտրութեան խնդիրն» [illegible]

Ա. Վրոյր

*) Ընդունում ենք [illegible] «audiatur et altera pars» [illegible]

Խմբ.

ՕՐՈՒԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

[illegible] մէջ սպանվել են 1,300 մարդ։

✦ Հռոմում հաւաստացնում են, որ Տրիպոլիսում կռւող իտալական զօրքերի ընդհանուր հրամանատար գեներալ Կանեվան այլևս չի վերադառնայ իր պաշտօնին, որովհետև իտալական կառավարիչ շրջանները դժգոհ են գեներալի ծայրայեղ զգուշութիւնից։ Նոր հրամանատարին հրահանգվելու է թիւրքերի դէմ գործել աւելի եռանդով։

✦ Թիւրքիան կտրականապէս մերժեց Ֆրանսիայի առաջարկութիւնը՝ յանձնելու Իտալիայի հետ տեղի ունեցած միջադէպը Հաագայի դատարանի քննութեանը։

✦ Կ. Պոլսում դրութիւնը յուզալի է։ Կուսակցութիւնների երկպառակութիւնները հասել են ծայրայեղ չափերի։ Երիտասարդ թիւրքերը ոչ մի միջոց չեն խնայում յաղթելու իրանց հակառակորդներին։ Կաբինէտի դրութիւնը խախուտ է։ Գաւառներում ընտրութիւնների առիթով սկսվել են խոշոր անկարգութիւններ։ Մայրաքաղաքում երկիւղ են կրում տէրրորից։

✦ Ուսկիւբից հեռագրում են, որ Բադովիչչում ռումբերի պահեստի պայթումի ժամանակ սպանվել են 3 օֆիցեր և 7 զինւոր, վիրաւորվել են 8 զինւոր։

✦ Անգլիայի և Ռուսաստանի միջև Պարսկաստանի վերաբերմամբ համաձայնութիւն կապելու տեղեկութիւնները հաստատվում են։ Պարսկաստանը համաձայնվում է ընդունել Անգլիայի և Ռուսաստանի պայմանները անյապաղ 50 միլիօն ֆրանկի փոխառութիւն ստանալու պայմանով։

✦ Բաշտում ռուսաց զինւորա-դաշտային դատարանի վճռով կախաղան բարձրացրին դարձեալ 4 հոգու։

✦ Գերմանական աղբիւրներից բղխող լուրերը նոր անկարգութիւններ են նախատեսում Պարսկաստանում։ Ռուս ու անգլիական զօրքերը մնալու են Պարսկաստանում մինչև պարսից գահի հարցի վրական լուծումը։

✦ Պարսկական ներկայ կաբինէտը շուտով հրաժարվելու է։ Նորի մէջ մտնելու են Ռուսաստանի և Անգլիայի կողմնակից մինիստրներ։

✦ Մալար-ուդ-Դովլէի ձիաւորները Քիւրդստանում գրաւել են Սեննէն։ Նրա դէմ կառավարութիւնը ուղարկել է զօրք։ Եփրեմը մտադիր է արշաւանքին անձամբ մասնակցել։

✦ Ղազվինից հեռագրում են, որ այնտեղ է եկել Մահմէդ-Ալի նախկին շահը։

✦ Մեշեդում սկսվել են անկարգութիւններ։ Ամեն օր կատարվում են միապետական ցոյցեր։ Միապետականները հեռագրով Պետերբուրգի բարձր իշխանութիւնից խնդրել են աջակցել Մահմէդ-Ալիին։

✦ Չին յեղափոխականները անչափ զայրացած են Իւանշիկայից, որի շնորհիւ զինադադարի հրաժարականի մէջ պահված են որոշ իրաւունքներ կայսեր իշխանութեան համար։

✦ Լուբինֆուի չին իշխանութիւնները զէնքերը յանձնեցին մօնղոլներին։ Վերջիններս գրաւեցին բերդը։

✦ Իւանշիկայը կայսրուհու կարգադրութեամբ բանակցութիւն է վարում հանրապետականների հետ առանց արիւնհեղութեան համաձայնութիւն կապելու մասին։ Յեղափոխականները նախագահի պաշտօնի համար միակ թեկնածու համարում են Սունեատսէնին և լսել անգամ չեն ուզում Իւանշիկայի անունը։

✦ Վերջին տեղեկութիւնների համաձայն, չին յեղափոխականները ընդունել են զինադադարի հրաժարականի պայմանները։ Մօնղոլ միապետականներին զսպելու համար վճռված է բօղդխանի պաշտօնավայրը թողնել Պեկինը։

✦ Մանջուրական կուսակցութիւնը մեղադրում է Սունեատսէնին դաւաճանութեան մէջ։

✦ Պարիզի առևտրական դատարանում առաջին անգամ նախագահեց կին ժիւսելինը, որ ընդհանուրի կարծիքով պատւով է դուրս եկել իր դժուարին կացութիւնից։

✦ Միլանում մեծ քանակութեամբ ձիւն եկաւ։

✦ Ներկայումս Պետերբուրգում 20 աստիճան սառնամանիք է։

✦ Ցարիցինում խլիօզորականները ցոյցեր են կազմակերպում։

✦ Դումայական մասնաժողովը թոյլ տուեց հարցապնդում անել կառավարութեանը այն առիթով, որ Իլիօդորի ճանապարհորդութեան ժամանակ անցել ամառ ոստիկանութիւնը անհոգ է եղել։

✦ Հոկտեմբերեանների ֆրակցիան ընդունեց այն օրինագիծը, որով իրաւունք է տրվում կանանց պարապել փաստաբանութեամբ։

✦ «Баку»-ի Պետերբուրգի թղթակիցը հեռագրում է, որ «Դաշնակցութեան» գործի դատավարութեան չափազանց դանդաղ ընթանալու պատճառով հաւանօրէն գործը կը տևէ 4—5 ամիս։

✦ Կիէվի պահնորդական բաժանմունքի նախկին կառավարիչ Կուլեաբկօյին ձերբակալեցին այն պատճառով, որ սենատոր Տրուսէվիչը իր քննութեան ժամանակ երևան է հանել դրամների պակասութիւն Կիէվի պահնորդական բաժանմունքի մէջ։

✦ Ռուսաց նաւատորմը վերակազմելու հարցով զբաղվող միջ-վարչական յանձնաժողովը իր զեկուցագրի մէջ յանուն մինիստրների խորհրդի՝ պահանջում է այդ գործի իրականացման համար 500 միլիօն ռուբլի։

✦ Ոստիկանութեան դեպարտամենտի փոխ-դիւանապետ Ի. գ. խ. Զուբօվսկին նշանակվեց ներքին գործերի մինիստրի դիւանապետ։

✦ Կիէվի ոստիկանապետը կարգադրել է ոստիկանական պաշտօնեաներին ոչ մի տեղեկութիւն չը տալ լրագիրների ռեպորտեօրներին Իւշչինսկիի սպանութեան գործի մանրամասնութիւնների վերաբերմամբ։

✦ Կոպէնհագէնում կառավարութիւնը ոսկէ մեդալ տուեց յայտնի քննադատ Գէորգ Բրանդէսին 70 տարեկան դառնալու առիթով։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

26 յունվարի

ՕԴԵՍՍԱ։ Նովօրօսիյսկի համալսարանը միջնորդեց այս տարի աւելացնել նախահաշիւը 90,000 ռուբլով, ի նկատի ունենալով, որ յատուկ գումարները ծախսված են։

ՎԷՐՆԻ։ Երէկ գիշեր զգացվեց բաւական ուժեղ երկրաշարժ։

ԼԻՍԱԲՈՆ։ Ամբողջ Պօրտուգալիայում փոթորիկներ ու հեղեղներ են, որոնք վնասներ են պատճառում ու դժուարացնում հաղորդակցութիւնը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Մշակված է նախագիծ Մոսկվայի ինժեներական դպրոցը ճանապարհների ժողովրդական կոմիսարիատի ինստիտուտի վերածելու մասին։

Զինւորական խորհրդին ներկայացրվեց Դոնեան շրջանում զէմստվօ մտցնելու հարցի մասին կազմված նախագիծը։

Ուսուրի հեծելազօրի հրամանատար գ. Լ. Տօլմաչևը նշանակվեց ժանդարմների առանձին կորպուսի պետ, Լիւբլինի նահանգապետ Մէնկինը՝ օտարազգի դաւանութիւնների հոգևոր գործերի դեպարտամենտի վերատեսուչ, Զուբօվսկին՝ ներքին գործերի մինիստրի դիւանապետ։

Բիւջէտային մասնաժողովն ընդունեց օգնութեան գործի համար յատկացված գումարները։

Ժող. կրթութեան մասնաժողովը ընդունեց այն օրինագիծը, որ վերաբերում է դօնեան պոլիտեխնիկումին կից ագրոնօմիական բաժանմունք և նաւթային գործի առանձին դասընթացք հաստատելու հարցին։

ԽԱՐԿՕՎ։ Համալսարանի ռեկտոր ընտրվեց պրօֆեսոր Նէտուշիլը։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Օդագնացներ կապիտաններ Եանիշը և Լէօնը ընկան ֆարմանից և այրվեցին բէնզինէ բռնկումից։

ԼՕՁ։ Լուի Գէյէրի ընկերութեան գործարանում պայթումից մի քանի բանւոր վիրաւորվեցին ծանր, մի քանիսը՝ թեթև։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Высочайше Утвержденное Русское Обществ. Пароходства и Торговли, учрежд. въ 1856 г.

ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ.

Ձմերային երթեւեկութիւն

ՂՐԻՄ-ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻԾ

Մեկնում են Բաթումից

I Պոստային-մարդատար շոգենաւերը.
Երեքշաբթի ժամի 1-ին գիշերը, շրջանակի գծով.
Հինգշաբթի » 1 » » »
Շաբաթ » 12 » ուղղակի »

II Մարդատար շոգենաւերը.
Երկուշաբթի ժամի 2-ին ցերեկը, շրջանակի գծով
Շաբաթ » 2 » » »

III Մարդատար-ապրանքակիր շոգենաւերը.
Երեքշաբթի կէս գիշերին, շրջանակի գծով.
Ուրբաթ » » » »

Ժամերը Պետերբուրգի են։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՓՈՍՏԱՅԻՆ ԳԻԾ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն դէպի Ալէքսանդրիայի, Բուլղարիայի, Մակեդոնիայի, Սերբիայի, Անատոլիայի-Պարսից-Ծոցի (Персидскій заливъ) գծերի բոլոր նաւահանգիստները։

ԲԱԼՏԻԱԿԱՆ ԳԻԾ

Կանոնաւոր հաղորդակցութիւն ուղղակի Պետերբուրգ-Ռիգա, Լիբավա և Բէվել։

Տոմսակները կարելի է գնել Թիֆլիսի գրասենեակում, Վելեամինովսկայա փողոց, № 18.

Հեռախօս № 11.

Ընդունվում են եւ ապահովագրվում են ապրանքներ ձեռնտու պայմաններով։

Գործակալ՝ Ս. Խ. Սուլխանեանց

(շ.) 0—34

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ձմերային երթեւեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ **արագ № 2 գնացքը**՝ (I, II և III կարգի վագօն.) 10 ժ. 20 ր. առաւ., Աղստաֆա է հասնում 12 ժ. 44 ր. կէսօր., Գանձակ՝ 3 ժ. 18 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 52 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 35 ր. երեկ., Բագու՝ 11 ժ. 43 ր. գիշ.։ **Մարդատար № 6 գնացքը**՝ (միայն I և II կարգի վագօն.) 3 ժ. 33 ր. ցեր., Աղստաֆա է հասնում 6 ժ. 29 ր. երեկ., Գանձակ՝ 9 ժ. 46 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 53 ր. գիշ.՝ Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 20 ր. գիշ., Բագու՝ 8 ժ. 11 ր. առաւ.։ **Պոստատար № 4 գնացքը**՝ (բոլոր կարգերի վագօններով) 11 ժ. 18 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 2 ժ. 12 ր. ցեր., Գանձակ՝ 5 ժ. 29 ր. առաւ., Եւլախ, 7 ժ. 30 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 12 ժ. 01 րոպէին կէսօրվայ, Բագու՝ 4 ժամ 52 րոպէին ցերեկվայ։ **Խառն № 106 գնացք**՝ (IV կամ III կարգի վագօններով, երբ կարիքութիւն պատահի) 6 ժ. 32 ր. առաւ., Աղստաֆա է հասնում 10 ժ. 42 ր. առաւ., Գանձակ՝ 2 ժ. 57 ր. ցեր., Եւլախ՝ 6 ժ. 25 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 16 գիշ., Բագու՝ 7 ժ. 12 ր. առաւ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ **Մարդատար № 74/75 գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագօններով) 11 ժ. 48 ր. գիշ., Ղարաքիլիսա է հասնում 7 ժ. 01 ր. առաւ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 10 ժ. 31 ր. առաւ., Էջմիածին կայար.՝ 3 ժ. 45 ր. ցեր., Ուլուխանլու՝ 4 ժ. 12 ր. ցեր.։ (Առանց Երևան մտնելու։ Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը Երևան ուղևորվում է 4 ժ. 37 ր. ցեր., և Երևան հասնում 5 ժ. 20 ր. երեկոյեան)։ Նախիջևան՝ 9 ժ. 26 ր. երեկ., Ջուլֆա՝ 11 ժ. 10 ր. երեկ.։ **Մարդատար-ապրանքատար № 78/79 գնացքը**. 5 ժ. 34 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում՝ 12 ժ. 48 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 4 ժ. 32 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 4 ժ. 41 առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 06 ր. առաւ., և այլևս գէնը չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ **Մարդատար № 5 գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագօններով) 5 ժ. 45 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 9 ժ. 51 ր. եր., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., **Պոստատար № 3 գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագօններով 9 ժ. 50 ր. առաւ., Միխայլօվօ է հասնում 1 ժ. 56 ր. կէսօր., Բաթում՝ 11 ժ. 13 ր. գիշ.։ **Մարդատար № 7 գնացքը**՝ (II և III կարգի վագօններով) 10 ժ. 38 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. 08 ր. գիշ., Բաթում՝ 1 ժ. 42 ր. կէսօրին։

ԲՈՐԺՈՄ՝ **մարդատար № 9/66 գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագօն.) 3 ժ. 23 ր. ցեր., Խոշի է հասնում 6 ժ. 02 ր. երեկ., Բորժոմ՝ 9 ժ. 02 ր. գիշ.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ **Մարդատար № 5 գնացքը**՝ 5 ժ. 07 ր. երեկ.։ **Պոստատար № 3 գնացքը**՝ 8 ժ. 54 ր. առ.։ **Արագ № 1 գնացքը**՝ 9 ժ. 56 ր. գիշ., որը այլևս գէնը չէ գնում։ **Խառն № 107 գնացքը**՝ 9 ժ. եր.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ **պոստատար № 72/73 գնացքը**՝ 8 ժ. 25 ր. առաւ.։ **Մարդատար-ապրանքատար՝ № 80/81 գնացքը**՝ 1 ժ. 40 ր. ցերեկվայ։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ **Մարդատար № 6 գնացքը**՝ 2 ժ. 50 ր. ցերեկ., **Պոստատար № 4 գնացքը**՝ 10 ժ. 28 ր. գիշ.։ **Մարդատար № 8 գնացքը** 5 ժ. 33 ր. առաւ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում)։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ **Մարդատար № 6/10 գնացքը**՝ 7 ժ. 58 ր. առաւօտեան։

Ծանօթութիւն.—Ձմերային երթեւեկութեան միջոցին որոշված է Թիֆլիսից Պետերբուրգ (յետ և առաջ) անմիջական, առանց վագօն փոխելու հաղորդակցութիւն՝ Բագուի-Ռոստովի-Խարկովի վրայով Անդրկովկասեան գծի արագ №№ 1 և 2 գնացքներով։ Գնացքում լինելու է մէկ միջ ա ս վագօն I և II կարգի և մէկ վագօն III կարգի. բոլոր տեղերը պլացկարտերով են.

Նոյնպէս հաստատվում է Թիֆլիս-Մոսկվա յետ և առաջ, առանց վագօն փոխելու, հաղորդակցութիւն՝ Բագուի-Ռոստովի և Կոզլովի վրայով՝ արագ № 1 և 2 գնացքներով։ Գնացքում լինելու է Միջազգային ընկ մէկ միջ ա ս վագօն I և II կարգի, որի համար վերցնելու է յաւելեալ արժէք, ամեն մէկ հազար վերստին 8 ր. I կարգում և 6 ր. II կարգում։ Թիֆլիսից-Մոսկվա հաշվում է 2877 վերստ։

Առանց վագօն փոխելու հաղորդակցութիւնը Թիֆլիս-Բագու-Ռոստով յետ և առաջ կատարվելու է արագ № 1 և 2 գնացքներով։ Բոլոր կարգերի տեղերը պլացկարտով են։

Բ Ժ Ի Շ Կ

Ց. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ

(ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ)

Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ
(Մասնագէտ. ԹՈՔԵՐԻ հիւանդութիւններ)
Ընդունել- (առաւօտեան ժ. 12—1-ը։
ութիւնը (երեկոյեան ժ. 4—6-ը։
Բէբուտովսկայա, № 66.

(շ.ե.) 130. 100—66

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տպագրվ վաճառվում են

ՉԵՂԱԾ ԷԺԱՆ ԳՆՈՎ

10,000,000

Գեղարուեստ. բացիկներ՝ արտասահմ. շքեղ գործ. զատկական, սիրային տեսար., կանացի գլուխներ, լանդշաֆտներ, պէյզաժներ, Տրէտեակովի գալլերեյան, պարիզեան սալօնը և այլ հետաքրքր. տեսար.։ Նմուշի համար պօստով ուղարկում ենք 100 հատ՝ 1 ր. 25 կոպէկով, 200 հատը 2 ր. 25 կ., 300 հատը 3 ր. վերադիր վճ.։ Իւրաքանչիւր հարիւրեակը ունի 100 առանձին նկարներ։ Միանգամից մեծ պատուէր տալուց խոշոր զեղչ։ Պատկերազարդ պրէյսկուրանտն ուղարկում ենք պատուէրի հետ միասին։ Պահանջներն ուղղել ռուսերէն լեզւով։ Հասցէագրել՝

Франція, Парижъ. Г-ну И. Г. Розенталю.
Paris, Boîte 456, Mr. J. Rosentahl. № 21

Պարզ ուղարկվող փակ նամակին կցել 10 կոպէկանոց մարկա, իսկ բացիկին՝ 4 կոպէկանոց։

(2,8,12) (Л. 7) 4—1

ՀԱՑԻԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Գ. և Մ.

ՏԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆՆԵՐԻ

Նիկօլայէվսկայա, № 36.

(ա.օ) 1212. 25—19

ՀՐԱՒԷՐ

Վաղը, կիրակի, յունվարի 29-ին, առաւօտեան ժամը ճիշդ 11-ին նշանակված է Թանդոյեան ս. Աստուածածին եկեղեցու ծխական ժողովի շարունակութիւնը։

Հարցերն են.

1) Հոգաբարձութեան զեկուցումը։
2) Հոգաբարձական լրացուցիչ անդամների ընտրութիւնը։
3) Հաշուետեսների զեկուցումը։
4) 1911—12 ուս. տարվայ նախահաշիւը։
5) Դեռ չաւարտած շինութեան համառօտ հաշիւը։
6) Ընթացիկ հարցեր։

Հոգաբարձութիւն

55. 1—1

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿ ԱՂԲԻՒՐԻ

Զիջանելով դպրոցական աշակերտների միահամուռ թախանձանքին, այս 1912 թ.

„ԱՂԲԻՒՐԻ“

տարեկան բաժանորդագինը դպրոցական աշակերտների համար դարձեալ թողնում ենք

ՄԷԿ ՌՈՒԲԼԻ.

2 ր. վճարող աշակերտները կը ստանան և Աղբիւրի Ակունքը ու Աղբիւրի յաւելուածները։

Աղբիւրի յունվարի ճոխ ու բազմաբովանդակ №-ը ուղարկվելու է նրանց, որոնք վերանորոգել են իրանց բաժանորդագրութիւնը։

Հասցէն՝ Тифлисъ. Редакція „АГБЮРЪ“

(Հ.Հ.) 26. 0—5

„ԱՐՕՐԻ“ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԻՑ

«Արօր» ամսագրի խմբագրութիւնը որոշել է այս 1912 թ. իբրև յաւելուածական պրէմիա տալ իր բաժանորդներին նախկին տարվայ նման մի ստուար և նշանաւոր գիրք (անցեալ տարիների յաւելուածներից կազմվեց Վիկտոր Հիւգօյի «Իննսուն երեք» մեծ վէպը)։

Այդ յաւելուածը լինելու է

„ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ“

մի մեծ և ստուար գործ, Հայաստանի Հին և Նոր Աշխարհագրութեան հետ միասին, հեղինակութիւն Հ. Առաքելեանի, բաղկացած I և II հատորներից։ Այս տարի տրվելու է I հատորը։

Տպվելով «Արօրի» մէջ իբրև յաւելուած, տարվայ վերջին կարելի կը լինի կազմել ամբողջ գործը և ունենալ մի լիակատար և հանրամատչելի «ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ», որի պակասը վաղուց զգալի է։ «Հայոց պատմութեան» I հատորը բաղկացած կը լինի մօտ 500 էջերից և կարժենայ առանձին 3 րուբլի։ Սակայն «Արօրի» բաժանորդները, վճարելով 4 րուբլի «Արօրի» համար, կունենան տարվայ վերջին ձրի այդ գիրքը։

Որպէսզի կարելի լինի որոշել քանի օրինակ տպել, «Արօրի» խմբագրութիւնը խնդրում է ցանկացողներին որքան կարելի է շուտով բաժանորդագրվել «Արօրին» կամ վերանորոգել բաժանորդագրութիւնը։

Բաժանորդագինն է 4 րուբլի՝ «Մշակի» բաժանորդների համար, և 6 րուբլի՝ ոչ-բաժանորդների համար։

Բաժանորդագինը ուղարկել այս հասցէով. Тифлисъ, Редакція газеты „МШАКЪ“, для передачи „Арору“.—Tiflis, Rédaction „Mschak“, pour „Aror“.

ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

I ՀԱՏՈՐԻ

բովանդակութիւնը

I. ՆԱԽԱԳԻՏԵԼԻՔ.—Հին Հայաստանը։ Սահմանները։ Տարածութիւնը։ Բնական կազմութիւնը։ Լեռները։ Ջրերը (ծովակներ, լճեր, գետեր)։ Օդ և կլիման։ Հանքային հարստութիւն և բոյսեր։ Ֆլորան։ Ֆաունան։ Քաղաքական, սօցիալական կազմութիւնը և հին վարչական բաժանումը։ Արդի Հայաստանը և նրա բաժանումը։ Օսմանեան, Ռուսական և Պարսկական Հայաստան։ Ազգաբնակութիւնը։ Զբաղմունք, վաճառականութիւն, արդիւնաբերութիւն։ Կրօնք (հինը և նորը՝ հեթանոսական և քրիստոնէական)։ Հայոց Եկեղեցին և նրա համառօտ պատմութիւնը և կազմակերպութիւնը։ Հայոց լեզուն և գրականութիւնը։

II. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ.—ա) **Նախապատմական շրջան**։ Հայերի ծագումը ըստ հայ պատմագիրների։ Հայերի ծագումը ըստ օտար աղբիւրների։ Նախահայկական ցեղեր՝ Խալդեր, Հէթեթներ, Ուրարտացիներ։ Ուրարտուի թագաւորութիւնը և նրա մղած պատերազմները։ Ուրարտական գլխաւոր թագաւորները։ բ) **Պատմական շրջան**։ Արմէնների ծագումը և հաստատվելը Հայաստանում։ Հին-հայկական կամ Արարատեան թագաւորութիւնը։ Հայերի դաշնակցութիւնը մէդիացիների և պարսիկների հետ։ Արարատեան թագաւորութեան անկումը և Հայաստանի նուաճումը պարսիկներից։ Պարսկական տիրապետութիւնը Հայաստանի վրա (519—330 Թ. Ն. Ք.)։ Հայաստանի քաղաքական, վարչական, զինւորական, կուլտուրական կազմակերպութիւնը։ Մակեդոնական տիրապետութիւնը (330—189 Թ. Ն. Ք.)։ Նոր-հայկական կամ Արտաշեսեան թագաւորութիւնը։ Մեծն Տիգրան և նրա հիմնած պետութիւնը, նրա պատերազմները Հռոմի հետ։ Արշակունեաց հարստութիւնը, նրա կոնդնումը, տիրապետութիւնը և վախճանը (150 Թ. Ն. Ք.—433 Թ. Ք. յ.)։ Հայաստանի հարևան երկիրները և ազգերը։

4—4

ՔԱՄՈՅԵԱՆ Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՕԾՈՒՄԸ

Այսօր, շաբաթ, յունվարի 28-ին, կէսօրից յետոյ ճիշդ ժամը 4-ին, կը սկսվի նորակառոյց Քամոյեան ս. Գէորգ եկեղեցու օծման հանդիսաւոր թափօրը Ջգրաշէնի Աւետեաց ս. Աստուածածին եկեղեցուց։

Եկեղեցու օծման հանդէսի շարունակութիւնը տեղի կունենայ հետևեալ օրը, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին։

Հոգաբարձութիւն Քամոյեան ս. Գէորգ եկեղեցու

53. 1—1

„ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏ“

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ-ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

Պատկերազարդ հանդէս

Թիֆլիսում

Խմբագրութեամբ ԳԱՐԵԳԻՆ ԼԵՒՈՆԵԱՆԻ

—o—

Լոյս են տեսել I, II, III և IV գրքերը

Խմբագրվում են V և VI գրքերը, որոնց համար

Բացված է 1912 թւի բաժանորդագրութիւնը
2 գիրքը 3 րուբլի
Լոյս տեսած գրքերի հետ միասին ՏԱՍԸ րուբլի

Հատավաճառ իւրաքանչիւրը 3 ր., VI գիրքը 2 ր. 50 կ.։

Խմբագրութեան հասցէն՝ Սապերնայա փող. (հեռախօս 1058)

Օտար տեղերի համար՝ Тифлисъ, редакція журналъ „Гехаруестъ“ կամ Tiflis, Rédaction de la revue „Kegarvest“.

Թիֆլիսում բաժանորդագրութիւն ընդունվում է նաև «Գիր» գրախանութում։

45. 2—2

„ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆ“

ԱԶԱՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ

Հիմնուած 1896 նոյեմբեր 1-ին

Ազգային, քաղաքական, գրական և տնտեսական օրաթերթ։ Տասնվեց տարիէ ի վեր կը հրատարակուի կանոնաւորապէս՝ տնօրէն-խմբագրապետութեամբ յայտնի հրապարակագիր պ. Բիւզանդ Քէչեանի, և Թիւրքահայ ամենէն աւելի տարածուած թերթն է։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են՝ Ռուսաստանի համար 14 րուբլի տարեկան, 7 րուբլի վեցամսեայ, 3½ րուբլի՝ եռամսեայ։ Կարելի է խրկել Թղթադրամ կամ մանդա-պօսթ։

Բաժանորդագրութիւնք կը սկսին ամեն ամսոյ 1-ին, 10-ին և 20-ին։ Ապառիկ բաժանորդագրութիւն չկայ։

Դրամին հետ պէտք է ղրկել նաև բաժանորդին ֆրանսերէն որոշ գրուած հասցէն։

Դիմել Rédaction du journal «Puzantion» Stamboul. Sultan Hamam, Constantinople (Turquie).

2—2

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.